

HIPPOLYTI
A COLLIBVS
CONSILIARIVS.

AD

PHILIPPVM LVDOVICVM
HANOVIAE & C. COMITEM
ILLVSTRISSIMVM.

Apud Hieronymum Commelinum,

ANNO clō lō xcvī.

15325

LIBRARY

COMPTON

Z BIBLIOTEKI
SEMENARUM
KEMENTERAN

Andrius Comptus

1880

PHILIPPO LVDOVICO

HANOVIAE COMITI

ILLVSTRISS.

AGNVM sane Principibus
viris onus impositum: im-
perium moderari sapienter,
iuris æquabilitatem colere,
flagitiorum coërcere licen-
tiam, excitare virtutis studia ordinem in
omni officio conseruare, & rem denique
publicam excellentibus meritis obstrin-
gere.

*Consulere patria, parcere afflictis, ferã
Cede abstinere, tempus atq; ira dare,
Orbi quietem, saculo pacem suo.*

*Sensu in Octavia
Act. 2*

quòque maius imperium diffusiusque, eo
maior cura. vt non immerito Diocletia-
nus Imp. nihil difficilius dixerit, quam be-
ne imperare. Nam si administrationem re-
rum suarum familiaribus totam permit-
tant, omnia Regni præsidia dilabantur ne-
cesse est. si per se omnia curare velint, ina-

nem curam & sine vlllo fructu percipient,
horamque nullam molestissimis negotiis
metu & sollicitudine liberam habebunt.
Magna seruitus, magna fortuna.

metui cupiunt

Metuq; timent. non nox illis

Alma recessus præbet tutos,

Non curarum somnus domitor

Pectora soluit.

Prudenter Saturninus illis qui imperatoria
” eum purpura induebant, Nescitis amici
” quid mali sit imperare. gladii & tela nostris
” ceruicibus impendent: imminent vndiq;
” hastæ, vndiq; spicula: ipsi custodes timētur
” & formidantur. Verum mali huius reme-
dium optimum idque vnicum in legum
maiestate est, sapientumque consilio, ex
quorum sententia quid optimum factu sit
” statuant: nam summis, vt ille ait, Imperij
” moderatoribus, pia & decora suadentes,
” instrumenta sunt boni sæculi. At difficul-
ter reperiuntur: & pauci qui reperiiri pos-
sent Principum aulas vitant. sapiens enim
ingenium suum & prudentiam non ven-
ditat, nec suas vmquam rationes eo con-
fert, vt Principis alicuius gratiam acquirat,
ad cuius

P R Æ F A T I O.

3

ad cuius nutum & arbitrium se totum componat. speciosam illam seruitutem fugit. quin potius summas diuitias in æquitate animi, & in refecanda potissimum cupiditate constituit. semper cupere (aiunt) nihil aliud est, quam semper miserum esse. vera vita est odisse honores, qui sic expetuntur, vt parentur libertatis iactura, pacis, otii. Salem Athenis lingere se malle quam cum principibus opiparis vesci dapibus quidam acerbè nimium respondit: sed facete Lacydes Cyrenæus, qui a rege Attalo, amicitiam, societatemque in rebus agendis promittente, accersitus, venire renuit: philosophos quippe vt picturas & imagines eminus videndos esse, non cominus. Intelligebant sapientes hi viri Principum familiares variis non raro fortunæ casibus expositos, neque felices eos existere omnes qui regia purpura, regioque auro rutilant. ex se autem satis didicerant in rebus humanis nil magis expetendum, quam quietæ & procul a publicis muneribus tranquillæ vitæ constantiam.

Felix, mediæ quisquis turba

a iij

*Parte quietus, aura stringit
Littora tutâ, timidusq; mari
Credere cymbam, remo terras
Propiore legit.*

Quapropter veri Principis industria in sapientibus omni studio in bonum publicum vindicandis retinendisque, merito semper versata est. Ad retinendos duo requiri video. quemadmodum (ait ille) fruges non tam ingenio soli, quam cæli beneficio, melioreque temperie lætius exuberant; ita & eximia ingenia, benignitate humanitateq; Principum virorum excitantur & aluntur:— alterum igitur est, ut eorum opera, tum clemēter & benigne, tum etiam iuste, hoc est congruenter utantur. quemadmodum enim ministrorum partes sunt obsequium, assiduitas, taciturnitas, labor indefessus: sic magnatum contra officium est, consiliariorum, (quos boni principes partem sui corporis esse statuerunt) sedulitate non abuti, nihil umquam in eos asperum aut contumeliosum dicere, nec acerbe officium exigere, sicque cogitare, se non seruis & mancipiis, sed liberis hominibus imperitare, quorum opera si non gratuita

gratuita & voluntaria, at certe libera vtuntur. Alterum est ne laborum suorum præmio ac mercede fraudentur. quid quæso æquius, quam vt quorum vita in nostris confumitur cōmodis, eos remuneremur? exemplo vel ab agris sumto, qui a quibus diligentius coluntur & laboriosius, iis vberiores fructus ferunt. Rerum istarum neglectum magna sæpe principibus incommoda tulisse, præter antiquas, historiae etiam recentiores clarissime docent. atque hæc quidem Principem ipsum respiciunt.

Ceterum quænam ipsius consilarii partes sint, hoc fermone, qua potui diligentia succisuis horis persequi conatus sum: an aliquid affecutus, boni lectoris iudicii facio. Id sane qualecumque est, in splendidissimo tuo potissimum nomine, Comes illustrissime, apparere volui, cuius in magna fortunæ indulgentia, animi moderatio, morum facilitas, & regiæ denique virtutis indoles, vt de formæ dignitate nihil dicam, ita vndique enitent, vt de te ornando certasse videantur. atque id eo lubentius feci, quod opportune hoc ipso tempore, desponsa-

sponsatam tibi audiam Dei immortalis munere, Nympham principem, in qua, præter illustrissimum genus, forma & venustas conspicitur, sed pudor magis, probitas, sanctitas, & casti mores, quos domestica disciplina auxit, & probum ingenium confirmavit:

*Hoc, par non aliud conuenit pulchrius unquam
Nobiliusve.*

Dum igitur alii per varia certatim tibi gratulantium genera in carmina erumpēt, ac tibi hymenæum canentes, faces præferent nuptiales: ego hoc qualicumque libello, quo vno iam possum, meam aduersum te obseruantiam testabor: ac tibi felix administrationis tuæ auspiciū, fortunatum in longum annorum spatium coniugium, longamque propagationis seriem precabor,

Vt senex videas gregem nepotum.

Nec dubito, quin muneris huius (quod ductu auspicioq; tuo prodit) tenuitatem, animi tui magnitudo & singularis humanitas subleuatura sit. Vale.

AD NOB. ET CL. VIRVM

HIPPOLYTVM A COLLIBVS,
IVDICII CVRIÆ ARCHIPALA-

TINÆ PRÆSIDEM,

M E L O S
PAVLI MELISSI FRANCI,

COM. S. PALATII ET EQVIT.

CIVIS ROMANI.

*EVENTVM facilem vix adipiscitur,
Quicquid consilio non geritur bono.*

Iusta examine lancis

Res primum trutinanda erit,

Dein cum iudicioque & ratione mens

Prudens suscipiet grande negotium,

Atque indeside curâ

Effectum dabit illico.

Quòd si priua domi res temere abnuat

Inconsulta geri, ne vitiosior

Culpâ forte laboret;

Quanto sollicitam magis

In commune bonum sedulitas manum

Poscet? Velivolâs Oceani rates

Pessum vadere cernâs,

Ni rectoris opem vage

Constantem, trepido turbine, sentiant.

Sic rerum dominos exitio pari

Accersita ruina
 Orco præcipitaverit,
 Cautis ni fuerint consiliariis
 Vsi. na simili supplicio mihi
 Tortos membra videri
 Aio Ixionea rote,
 Si quos destituit consilium duces.
 Non quemvis procerum fecit idoneum
 Terris rite regundis
 Aut natura sagacior,
 Aut fietrix animi celsior ars cati,
 Aut mos assiduis tritior usibus.
 Nam circumspice sodes,
 Raris HIPPOLYTE ingeni
 Donis præ reliquis aucte viris: quotum
 Nobis quemque ducum nobilium dabis,
 Cui cum lætis opimo
 Materni sapientie
 Accrerit cumulus? Non pote vivier
 Regi ulli, vacuo consiliantium;
 Vt nec fulgere Phæbo
 Experti radiis datur.
 Felicem patriam, cui bonus obigit
 Princeps! eximia est dos ea Numinis.
 Felicemque tetrarcham,
 Cui sani bona pectoris!

MYRTILLETI.

ANNO 1596.

QVOD

Q V O D D E V S

B E N E V E R T A T .

I in rebus etiam priuatis nos nobis non sufficimus; vt cum agitur de filia collocanda, de fundo emendo, testamento faciendo, societate ineunda, vel alia simili de re: & certissimum est, sapientissimum quemque aliorum sæpe prudentia egere, medicorum ægrotantium more, qui alios sibi adhibent medicos; quilibet enim in suo negotio hebetior quam in alieno; multo sane minus consilio aliorum carere poterunt ij quibus multi populi & infinita negocia, eaque publica, commissa sunt, qui ita nati sunt vt bona malaque eorum ad Remp. pertineant: ij inquam qui si vel minimum errent, ingenti protinus id totius regni, sæpe & orbis malo faciunt. *Gravissimi Principis labores*, ait Tacitus, *queis orbem terra capeſſit, egēt administrandis*. Idcirco quemadmodum Tyranni fidos cōsultores odio habuerunt, ac summos honores ingentesque diuitias, iustissima virtutum præmia, impuris & sceleratis hominibus, præde obiecerunt, mimis, scurris, lenonibus, quorum flagitiis imperia euerſa: sic optimum contra quemque Principem cōsiliariis stipatum fuisse legimus, totidem veluti oculis, auribus, manibusque. C. Cæsar

Qui. Pedium & Corn. Balbum habuit: Augustus Mœcenatem & Agrippam; Adrianus Celsum, Saluium & Neratium; M. Antoninus Scauolâ, Murianum & Volo-

Conſilii arri quare noſſet

Tac. l. 4. ann.

Tacitus lib. 12. ann.

Themist. orat. 3. & Synes. de regno ad Arcad. Dio. Cass. li. 52.

hiff. Ro. l. 2. **fianum** : Seuerus Papinianum, & alij alios. *Raro*, inquit
 Velleius, *eminentes viros non magnis adiutoribus ad gu-*
bermandum fortunam suam vsos inuenies. Immo sapientiæ
 argumentum in Principe, nullum maius quam sapien-
 tiam virorum consilio vti. *Bene enim*, inquit Impp. in
 quodam reſcripto, *cognoscimus, quod cum vestro consilio,*
Patres Cōscripti, fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri
Imperij & ad vestram gloriam redundare. *Non viribus*, ait
 in Cat. ma- *Cicero, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magna*
 iore. *geruntur: sed consilio, & auctoritate.* *Atq; ego*, inquit Sallu-
 in Orat. ad *stius, multa legendo, atque audiendo ita comperi, Omnia re-*
 Czf. *gna, ciuitates, nationes, eouſq; prosperum Imperium habuisse,*
dum apud eos vera consilia valuerunt: ubi gratia, timor, vo-
luptas ea corrupere. statim imminuta opes, deinde ademptum
 Plutarchus *Imperium; postremo seruitus imposta est: quod tunc intelle-*
ctum est, cum Pericles, vt plebis gratiam captaret, A-
reopagitarum auctoritatem sustulisset, & ea quæ prius
in Arcopago tractabantur ad pop. transfulisset. Nā haud
 multo post Respublica tum externis, tum intestinis bel-
 lis concussa ruere cepit. Atque hanc fuisse causam vni-
 cam existimant cur Roma tam diu floruerit, quod qui ei
 præfuerunt, non sua sed Senatus consilia sequuti sunt.
 horum mihi nihil accidisset, dicere Diuus Augustus so-
 lebat, postquam flagitia domi suę in publicum emisisset,
 Dionyf. Hal. *si aut Agrippa, aut Mæcenas vixisset. Nullum enim maius*
 l. 2. *boni Imperii instrumentum, quam bonus consiliarius; qui*
 Senec. 16. de *non immerito pacis decus vocatur.* atque vt vno verbo di-
 Benefic. c. 32. *cam, non magis mens & ratio in corpore humano ne-*
 Tacitus lib. *cessaria, quam Consilium in Principe. Sed vt commoda*
 4. hiffor. *etiam alia, quæ ex Principis bene consulti iussis emer-*
gunt, omittam, Nonne Princeps ex assiduitate confi-
liorum in negotiis cæteris decernendis prudentior fit?
 notum

Commoda quæ in bo-
 num principem uolunt.
 dant.

notum est illud Græcorum: sapientum congressu principes sapiunt. *Princeps bonus sit*, ait Capitolinus *si bonis amicis utatur*. & detur durius quid a Principe imperatum fuisse, iustum tamen & rectum subditis vel vnica hac de causa videbitur quia consilio prudentum factum. Neq; maius vllum indicium bonæ mentis ostendere potest Princeps (vt præclare Commineus) quàm si eligat sibi, & iis familiariter utatur, viros virtute & fama celebres: nam omnes statim iudicabunt, Talem esse Principem, quales sunt eorum mores, quorum familiaritate ipsum implicatum animaduertunt. *ex Senatoribus Principes nascuntur*, ait apud Tacitum Otho. Imp. Adde quod dominum illum offendere ciues metuant, & ipsius iussis contradicere, quem sciunt omnia cum consilio prudentum agere solere, vt taceam iucunditatem qua Princeps qui sibi bonos viros studio ac beneuolentia deuincit, in quorum virtute conquiescat, fruitur. Quid in vita amico fidei dulcius? quod prædium quæue possessio tam optima, tamque omnium fructuum ferax & fertilis, quam amicus est? Sed ad rē. Cōsiliū, ait Philosophus, est inuestigatio quedam earum rerum quibus ad finem quem nobis proposuimus facile peruenire possumus. Cicero vero excogitatam aliquid faciendi vel non faciendi rationē definit. quæ definitiones ita intelligi debent, vt illa de cōsultatione loquatur, hoc est de consilii inuentione; hæc vero de ipso consilio, vt est consultationis effectus. At nos (quia hoc in loco consilium pro Principum Senatu sumimus, quo sensu Tullius, *qui ex Senatu hoc in consilium delecti estis* &c.) Consilium dicimus selectorum virorum legitimam congregationem; siue cætum qui Principi suo quomodo Respubl. bello seu pacis tempore administranda sit consulunt; vnde etiam dictum vi-

Jul. Capit. in
vita Alex.

Ph. Commi-
1.3. & 4.

l. 1. hist.

Synefius de
Regno.
Amicus

Moral. l. 6, *Cōsiliū quid.*

de orat.

Bod. de rep.
l. 3. c. 1.
Fur. Cæriol
c. 1.

Festus in v.
consilium.*In consilio
vultur.*

l. 3. inf. 8.

*Consiliarius quis?*l. 2. ff. de orig.
iur.

detur quod scilicet in vnam sententiam plurium mentes consilient & conueniant. Hinc tria in quolibet consilio requiri patet: *Personas* consulentes, *Consiliarium* videlicet qui consulitur, & *Principem* qui sententiam rogat: *Res*, quæ in consilium veniunt, & *finem*. *Tria sunt* ait Quintilianus, *in suasoriis seu in consiliis spectanda: quid sit de quo deliberatur, qui sint qui deliberant, & ad quid*. De istis ordine, sed breuiter differere animus est. *Consiliarius* dicitur qui Principi suo salutaria de Rep. fideliter & prudenter suggerit. Ex qua descriptione duo notanda, ea quibus instructus esse debet, & officium. *Consiliarium* iis animi & corporis prædiis & veluti instrumentis munitum esse oportet quibus finem suum, & ea quæ ad finem spectant consequi possit. Caput ad consilium de Rep. dandum est nosse Remp. Nemo de iis rebus sapienter differere, aut aliis rectum consilium dare valet, quas non nouit. & notum est illud, turpe esse *Jurisconsulto*, ius in quo versatur ignorare, non minus quam *medico* & *gubernatori* morbos cognoscendi & curandi, aut *nauigandi* peritia carere. *Regiis* igitur artibus præstet opus est qui regem est consilio adiuturus. notas habere debet, vt summatim dicam, eas omnes res quæ a Principibus tractari solent, actiones quæ ad pacem vel ad bellum spectant: versatus sit in rebus gerendis, atque in ipsa ciuili administratione. Quod vt melius intelligatur, prædia dicimus *Cōsiliarii* esse partim a natura, partim a studio, partim a fortuna, & vt breuius, vel insita, vel acquisita. *Insita*, vt ingenium, forma corporis: *acquisita* studio vel exercitio; vt artes, disciplina, virtutes. *Quum* igitur in quouis genere virtutis nemo excellere posse videatur, nisi naturæ fundamentum iactum habeat, *Consiliarium* ingenio præstantem esse oportet. nam vt in-

gentia

gentia pondera quæ nullis hominum viribus eleuari possunt, machinis facile tolluntur, ita quod aliâ sæpe ratione nequeas, ingenio id facile efficias. *Animi & ingenii celeres quidam motus*, ait ille, *esse debent, qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque sint vberes & ad memoriam firmi, ac diuturni.* Ingenio inquam Portiano, in rebus ciuilibus tractâdis verlatili, & indefesso Cōsiliarium esse conuenit, qui tanquam odorari cuncta, eaque cernere ac seligere valeat, qui consilium secundum circumstantias aptare sciat. vt enim in nauis administratione alia in secunda, alia in aduersâ tempestate vsui esse videmus: sic magna pars consilii erit, vt in tempore. *consilia enim rebus aptantur, res ipse feruntur, imo voluntur. quare consilium sub die nasci debet: & hoc quoque tardū est nimis, fallaces enim sunt rerum species, sub manu, quod aiunt, nascatur oportet: quod magni ingenii est.* Rebus nouis talis esse debet constantia, vt rapienda sint consilia non querenda, vt V. Sabinus dicere solebat.

Cic. de offic.

Seneca Epist.
71. in pr.Fur. Censor.
6. 2.

*Nimirum hoc illud factum in horas,
Si toties res ipsa ferat, noua sumere semper
Consilia.*

Ingenio præditus dignoscitur, si in dicendo argutus, in respondendo promptus, in accipiendo facilis, in docendo clarus, in seriis cautus fuerit. *Ne minem excelsi ingenii virum humilia delectant* ait Seneca, *& sordida magnarum rerum species ad se vocat.* Ingenii vi numerosissimam rerum speciem exiguo tempore percipi videmus. *quæ vis*, vt idem auctor alibi, *preceptis alitur & crescit, nouasque persuasiones adiicit innatis, & deprauata corrigit.* Quantum quaeso, vt cæterea taceam, solo Dialecticorum acumine excitatur, quo primo intuitu omnem argumentationem non dico ad philosophorum disce-

Epist. 39. l. 5

Epist. 95. l. 4

disceptationem: sed ad quamcumque rem propositam elicere poterit. sed hoc acumine recte vti debet consiliarius ne Sophistæ nomen mereatur. Quod igitur dicimus ingenio opus esse, id intelligendum non tantum acuto & magno: sed alacri etiam & apto, quod habeat iudicii directam normam. Sine hac enim ingenii commoditate, negotia plerumque exitus non solum minime optatos, sed exitiales etiam habent. Nimis subtilia & ignea ingenia (vt recte Curtius) quæ in assiduo motu versantur, nouandis quam gerendis rebus aptiora sunt: quod si quid auctoritatis in ipsis est, destruunt. Fit etiam sæpe, naturæ (dona sua inter mortales partientis) decreto, vt idem quamuis excellenti ingenio præditus vir, non omni negotiorum generi aptus sit, neque satis feliciter sese variis hominum ingeniis & studiis accommodet. vtrumque concurrat necesse est. Marcus Cato talis erat, vt si arma sumpsisset, natum in armis crederes; si se ad studia conuertisset, inter literas educatum. De eo ita Liuius prædicat. *In hoc viro tanta vis animi ingeniiq; fuit, vt quocunq; loco natus esset, fortunam sibi ipsi facturum videretur.* Titi ingenium, ait Tacitus, quantæcunq; fortunæ capax & decor oris cum quadam maiestate, famam augebat. Magnum igitur quoq; Consilii ornamentum forma corporis dignitati congruens, oris decus & elegantia. nam quamuis morbo vel tempore deflorescat, & nec nostra, nec animi sit; pulchrum tamen amabile suapte natura est, quandoquidem externa pulchritudo diuinę pulchritudinis imaginem refert. & licet interdum sub ignobili forma lateat pulcherrima natura, & sub ignobili corpore insignis lateat animus, id tamen rarum est. Sapientissimus ille pulchros præ cæteris ad philosophiæ studia admittebat. de pulchritudine hic loqui

bona insomnia

4. & Thu-
id. l. 3.

Decad. 4. li. 1.

li. 2. histor.

*In consilio formam
corporis requiritur.*

sic. in Tusc.

Diog. Laer.
in Socr.

loquimur quā Cicero in dignitate non in venustate ponit: quoniam vbi vera pulchritudo, ibi quoq; ingenium pulchrum: in fucata vero & muliebri pulchritudine omnia fucata. Dignitas corporis apta compositione membrorum mouet oculos, & delectat vel hoc ipso, quod omnes partes cum quodam lepore inter se consentiunt. P. Scipio Africanus maior, formæ dignitate Barbaris in Hispania admirationi fuit. *Tanta specie, ait Iouius, ad exprimendum omne decus in magno Sfortia dissimilium rerum partes ratione atque ordine respondebant, vt a rudibus, rusticanisq; qui eum nunquam vidissent, pari inter multos cultu, & sæpe sine comitatu, vti omnium Princeps atq; Imperator salutaretur.* Ridiculi vulgo sæpe fiunt ac dignitatem amittunt, quos natura potius quam casus aliquis deformarit. Etiam barbaris hominibus, ait Curtius, in corporum maiestate veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximia specie donare natura dignata est. De ætate consilarii quæri hoc in loco potest, qua scilicet cum fructu legendus. Iuuentus sane *lubrica moribus etas*, variis cupiditatibus obnoxia, iræ, desiderio dominandi, ambitioni, intemperantiæ, vehemens est impetus iuuentæ in vtramque partem, ait Synesius, non aliter quam amnes, qua via data est eruptio, illuc excurrunt auidius. Adde quod iuuenes sapientia, rerumque gerendarum vsu excellere non possint, nec auctoritate apud populum vel alios, quibus interdum aliquid persuadendum valeant, & dolis etiam haud difficulter capiantur: vnde non immerito abortiuu vocantur consilarii. *cantum est domine* (scribit ad Traianum Plinius) *ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum triginta.* Senectus cōtra vt plurimum timida, suspiciosa, incredula & auara. Quanto enim

I. i. Rhetor.

in vita magni Sfortiæ.

Clandianus:

*Ætas consilarii quæ
eius debet.*De regno.
Aristot. l. 2.
Rhetor. de
moribus ætatum.

morti quis vicinior tanto magis sollicitus & timidus, addo laborum & dolorum impatiens, obliuiosus (quo defectu multæ negliguntur sæpe occasiones) & natura loquacior. quod si experientia aliqua adsit, ea non raro in obstinationem conuertitur. Hisce rationibus motus Arist. iuniores & senes e numero remouet germanorum ciuium: iuniores quod ciues sint imperfecti, senes quod effœti. *Cum in quintum gradum peruenerant*, ait apud Nonium Varro, *atq; habebant sexaginta annos, tum deniq; erāt a publicis negotiis liberi atq; expediti & otiosi*. Ideo in prouerbium quidam putant venisse, sexagenarios de ponte deiici oportere; hoc est quod suffragium nō ferant, quod per pontem ferebant. *a quinquagesimo anno lex militem non cogit; a sexagesimo Senatorem non citat*, ait Seneca. Media igitur ætas consiliis opporunissima: mediam intelligo ætatem a trigesimo ad sexagesimum vsque annum. quod in eligendis cōsiliariis regulariter dico: scio enim & ante trigesimum (quod Dio decreto Mecænatis statutum scribit) & post sexagesimum ad munus istud idoneos reperiri posse: sed vt recte Furius Ceriolanus censet, tutius est qui triginta nondum attigerunt annos celebres adeant Academias, peregrinentur, vrbes moresque hominum discant, aulas principum intueantur, castra sequantur &c. sexagesimum vero qui excesserunt, sibi viuere incipiant, in ocio & quiete, quæ sitis vtantur, & solius animæ salutis curam gerant. Hinc senibus tanquam emeritis beneficia, honores, vacationes munerum a legibus tribui videmus. Hæc de bonis insitis & de ætate. Acquisita bona circa ea versari dicemus quæ (vt supra attigi) ad Rempublicam bene ac feliciter gerendam necessaria sunt: circa notitiam scilicet earum rerum quæ in omni genere principatus ad Imperij magnitudinem

Varro.

Sigon. de antiquo iure ciu. Rom. l. 1. c. 17.

Sen de breuiuitate c. vii.

lib. 52.

cap. 3.

tudinem & conseruationem potissimum pertinent. Inter cętera quibus munitus esse debet consiliarius, principem locum obtinet prudentia Theologica. Nam cum impietas omnem ex animo peccandi metum euellat, & consilia impiorum fraudulenta sint, sequitur Religionis cōtemptum, rerum publicarum euerfionem adferre. Necessarium igitur Consiliario, ne populus in religione fluctuet; quinam recte vel male sentiāt scire; quinam religionis causa coerceri debeant vel non; quomodo sectarum vindicę euelli possint &c. Neq; solum hoc scire debet: sed & ipse Religioni ex animo addictus esse, votis ac precibus Deum colere. nam vt omittam Deum solum esse qui mentem dat, qui animum confirmat, qui opes elargitur, qui fraudes intestinas comprimit, qui hostium impetum retundit, qui victoriam omnibus, & magnis viris gloriam dat; quomodo quęso Cōsiliū de rebus magnis inire poterit qui mentem castam, & diuino splendore collucentem non habet. omne verum lumen, quod admirationem commouet & amorem conciliat, in religione situm. talis etiam est opinio eos qui Deo chari sunt, diuinis consiliis instrui, & ista de causa minime labi & errare posse: id quod & Ethnici viderunt, quibus, fictę licet & commentitię, religionis opinio auctoritatem apud quamplures nationes attulit magnā. nullo vinculo magis in officio retinemur, quam religionis sincerę præcipue: quemad modum igitur nullo modo publica vtilitas ab honestate separari, ita nec honestas a pura religione auelli potest. & vt concludam, *Fallunt qui humanis imperiis & regibus, non vltionis diuina metu Respubl contineri docent; humana consilia castigantur vbi caelestibus se præferunt.* Ad prudentiam humanam venio; & Consiliarium Philosophię cognitione ca-

*Consiliarius debet esse
quarum Theologus*

Lactant. de
iusticia. l. 5.
c. 15.

Valer. Max.

Cic. de cla-
ris. orat.Confiliarius
Johus nit

philoso.

rerer non posse affirmo. Quamuis autem cum de vera philosophia loquimur eam intelligamus quæ in actione consistit, moralem scilicet, familiarem & ciuilem, alterius tamen etiam quæ in contemplatione versatur, naturalis scilicet, & Mathematices gnarum esse vellem. Turpe esset homini consiliario in Regum & principum aulis versanti, & cum magnis viris sæpe congregienti loqui nescire de naturæ rerum causis, quæ vis materiæ omnem, & quicquid ex ea efficitur, & quasi informatur contineat, quam variæ ex ea & multiformes expressæ fuerint qualitates, vnde illa corpora extiterint, quæ Elementa vocamus, quæ vis fulmina & tonitrua impellat, inusitados ignes accendat, arcum tam variis coloribus distinguat, ventorum prælia concitet, terram concutiat, aquis terras aperiat, aut perpetuos terrarum tractus aquis obruat, & similia. sed Mathematicis imprimis artibus instructum eum esse vtilissimum fuerit. Astronomia, præterquam quod Physicæ proxima est, dat nobis exquisitam Solis & Lunæ cursus. denique omnium rerum cælestium cognitionem. Faceßite vos Genethliaci & iudicarii qui ex astris homini futura præiudicatis, & ex iis diuinare vultis. Arithmetica supputandi artem per quam necessariam monstrat: quomodo enim acciptorum expensorumque rationem intelliget si casu aliquo ei quæstorum, aliorumue suspectorum argentariorū ratiocinationes committantur? Geometria sane inter alias consiliarium summe iuuabit, sine cuius ope historiæ intelligi, agri recte diuidi, castra locari, vrbes ædificari, arces muniri, ædificiorum templorum, ædium, narium, reliquarumq; rerū dimensiones haberi nequeunt. Tolle metiendi rationem & iustitiam, ciuiumque concordiam multasque alias vtilitates e vita tolles. Quæ for-

Bod. 1.6.6.6.

mana

mam illam Geometricam regendæ ciuitatis intelligere poteris, si quid Geometricum fir ignores. quomodo intelliges Arithmeticas leges in tribuendis honoribus vel in aliis, si Arithmeticam non tenes. De philosophia practica aliquid inculcare superfluum videtur. Plane absurdū esset in Rep. versanti, ea quibus præcipue Resp. stat, & ex quibus manat ignorare. Neque aliam Philosophiam intellexit Plato, cū nobilissimam illam vocem tanquam ex oraculo edidit, Tum demum beatas fore Respubl. cum aut regnarent Philosophi, aut Reges philosopharētur. *Nulla laudabilior philosophiæ pars est, ait Pli-* Epist. e.
nius, quam agere negotium publicum, cognoscere, iudicare, promere & exercere iustitiam, quæque Philosophi doceant in usu habere. Hæc Philosophiæ pars docet, quid honestum, quid turpe, quid extremum bonorum & malorum; quomodo domus regenda, quæ patris, quæ mariti, quæ heri potestas, quæ instrumenta tam animata quam inanimata, & quo pacto res familiaris tuenda, quot Imperiorum genera, quibus virtutibus & disciplinis imbutum esse oporteat, qui Rempubl. bene administrare velit, quis sit optimus Reipubl. status, quibus artibus inclinata, ruentesq; ciuitates subleuentur & optimis institutis & legibus temperentur. Affirmat apud Cic. Crassus, nullum de Orat.
 esse oratorem posse, nisi qui hanc Philosophiæ partem omnem perdidicerit. Omnis enim oratio fit ex iis rebus, quæ vel agendæ vel fugiendæ sunt: in quibus cum officium omne consistat, sequitur necessario vt qui officiorum ignarus est, is etiam in dicendo rerum inops & infacundus sit. Non immerito igitur exclamat idem: *O* de Tuscul.
vita Philosophia dux, ô virtutis indagatrix, ô expultrix vitiorum. & quæ sequuntur. Scio vulgi opinionem esse, eos qui Philosophiæ studiis paulo vltius progrediēte ætate

dediti sunt, homines in solitudine versatos, consuetudinis imperitos, ad res agendas nulla ratione idoneos esse,

σοφῆς μὲν, ἀλλ' ἔ Φρονημοῦς.

Athenæus .1.
13. dipnosop.
cap. 33.

*Heu mihi philosopharis ? atqui Philosophi
Sermone solo sunt Sapientes: ceteris
In rebus esse noui ego stultissimos.*

sed falluntur. Nam non loquimur hic de Philosophia quæ in meris ideis animi vacui ab omni gubernatione fingitur, nec de philosophastris, qui vel sine iudicio Philosophiæ operam dant, vel nimio eius studio ducti philosophia vti nesciunt, & sapientes sunt, præterquam in iis in quibus sapientes esse debent: sed de iis qui vsum & exercitationem coniungunt. *Heluidius Priscus* (ait Tacitus) ingenium illustre altioribus studiis, iuuenis admodum dedit: non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior aduersus fortuita, Remp. capesseret. doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantum quæ turpia, potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum, neque bonis neque malis annumerant. *Quæstorius* adhuc a Peto Thrasea gener dilectus, e moribus soceri nihil æque ac libertatē hausit. ciuis, senator, maritus, gener, amicus; cunctis vitæ officiis æqualis, opum contemptor, recti pernix, cōstans aduersus metus.

Bod. 1. 3. cap. I.

*Consiliarius
huius sit*

Ann. 1. 1. 1.

qui veræ philosophiæ veri fructus. Ad Iurisprudentiam venio, quæ ex hoc manauit fonte: nam quamuis Principis consistorium litibus disceptandis occupari non debeat, vt suo loco dicemus: nihilominus quia & extra ordinem sæpe iudiciaria incidunt, & leges firmissima Imperiorum fundamenta sunt, absurdum esset omnium artium & scientiarum moderatricem & architectonicen ignorare Consiliarium. *Cum sis*, ait in quadam Epistola Plinius, & priuati iuris & publici, cuius pars senatoriū est peritissimus: cupio potissimum ex te audire, errauerim in senatu

li. 8. Epist. 14.
ad Arist.

senatu proxime nec ne; non vt in præteritum (ferum enim)
sed vt in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Sæpe no-
 uæ leges condendæ, sæpe in proditores, peculatores, am-
 bitus & maiestatis reos & latrones animaduertendum.
 Sed & inter Principes tales exoriri possunt controuer-
 siæ, de quibus in magno consistorio agatur. quoties enim
 agitur de iure alicuius ciuitatis? de iure portus, agri, flu-
 uij &c. vnde leui de causis sæpe bella nascuntur. quo casu
 efficiet hæc cognitio, vt non solum de re proposita dif-
 ferere doctè valeamus, sed etiam vt bellum iustè su-
 sceptum sit, intelligamus. Verum historiæ cognitionem
 supra omnia consiliario necessariam dico. Rectè Philo-
 sophus ad consultationem res gestas vtillissimas esse af-
 firmat: nam vt plurimum præteritis futura similia sunt.
 Tantam sane copiam & vbertatem earum rerum sup-
 peditat historia, quæ ad vitam rectè instituendam, & rēp.
 optime administrandam pertinent, vt qui ea legat attē-
 tius, vt sunt a rerum scriptoribus litteris tradita, & non i-
 dem continuo in omni genere laudis excellat, is plane
 omni laude indignus videatur. *longum iter est per præce-
 pta,* ait Seneca, *breue & efficax per exempla.* Dixi attētius:
 plerique enim cognita re qua de agitur, tamquam hic
 vnus sit finis in legendo, ea vna contenti longius non
 progrediuntur. Qui negligenter igitur, exempli gratia,
 Thucydidis scriptoris grauissimi, & quem inter Græcos
 senatus historici principem quis audeat appellare, bellū
 quod conscripsit maxime omnium memorabile inter
 Athenienses & Lacedæmonios, quod victoribus pene ac
 victis exitio fuit, percurrit, præternudam ipsam rē nihil
 habet quod quærat: qui vero attente legit, res ita loquen-
 tes audit: Discant Atheniensium exemplo ciuitatum
 moderatores quiescere, vbi facultas datur, cum pacis
 atque

*Historia cognita con-
 Aristot. I. 2. *Paulo n. d. p. a. n. a.*
 Rhet. c. 21.*

epist. 6.

lib. 2.

Brut. de hist.
laud.

atque otii tuendi non turbandi causa arma adiuuenta
 sint, ne patiantur se efferri cupiditate proferendi imperii
 in patriæ exitium, cum certa infamiæ nota ne assuescât
 aliena bella sua facere, & per speciem iuuandi amicos,
 imminere ad eorum perniciem quos iuuant, discât aut
 compressas habere animi cupiditates, aut quod malum
 quidem est, sed mitius malum quoad spes certior rei a-
 gendæ affulserit, tectas, occultasq; habere, si qua de re
 controuersia orta sit inter communes amicos, malint
 auctoritate conciliandis animis vtriusque partis studia,
 quam armis partem alteram fouendo & sibi exitiû que-
 rere & suis. Sed ad alia aliorum scripta descendamus. si
 quis demonstrare velit Principes moderatos esse debere,
 atque vti potestate in suos legibus præfinita, non imma-
 ni, non infinita, abstinere a priuatorum iniuriis, quorum
 alienatis animis nullam potestatem posse diuturnam
 esse: ita traditum vni imperium in multos vt suorum sa-
 luti & ornamento non dedecori & exitio esse debeat:
 hæc & talia facile ex L. Bruti historia eliciet. Si quis Regis
 optimi expressam effigiem habere vult, & virtutum om-
 nium quibus efficitur vt in vno homine contineatur
 multarum gentium salus, fidei imprimis admirabile ex-
 emplum, æque secundis ac aduersis rebus amicitia cum
 sociis colendæ, hospitalitatis & munificentia in proximi-
 mos, is Hieronis optimi Principis vitam sibi proponat.
 contra qui Tyrannum in præceptis ruentem, superbum,
 omnes & omnia dispicientem, qui parentes habeat au-
 res regionum blanditiis, præclusas tutis consiliis, & mise-
 rorum querelis, atque dicendi genus contumeliosum, is
 Hieronis generos intueatur. Si quis quantum mulier
 mali interdum possit, scire auct, is quid Demarata a-
 pud maritum Andronodorum effecerit perpendat.
 Si magna

lib. 4.

Liuus L. 1. 2.

Liuus L. 23.
& 24.

Si magna erarii difficultas sit, nec alia viniri possit explicatior ratio, is consulat M. Marcellū & Valerium Leuianum Coss. qui Senatui populoque collationem suadendam dicent, ita vt a maiorum gentium diis initium fiat: quod olim Romæ ita successit, vt quilibet præcipuorum quicquid æris, argenti, auri facti infecti, apud se haberet, annulo modo sibi retento ac salino, & patella sacrorum caussa, & filio bulla, in publicum tanto certamine iniecto contulerit, vt prima inter primos nomina sua vellent in publicis tabulis esse, & nec triumviri accipiēdo, nec scribæ referendo sufficerent, ait Liuius. lib. 26.

Hæc ad exemplum dicta. In legenda itaque historia, non solum rerum gestarum, locorum & temporum descriptiones, sed etiam rerum causas obseruarit Cōsiliarius, consilia, acta, euēta, cur quid gestum, cur quid omīssum sit: tum euentus, quid ita hilati, illi minus ex sententiā casusne factum sit & felicitate, an virtute & consilio, vt quid præclare ceciderit. si quid male euenierit, quī occurri potuerit ne eueniret: peccatū ne a duce sit, male puta ducendo agmine, instruenda acie, loco deligendo castris, quo si quid durius accidisset facilis esset receptus: quæ victoriæ caussa cōmisso prælio, quæ victis rei perpetræ gestæ. *Ad illa mihi (ait Liuius) prose quisq; acriter intēdat in præfat. animum quæ vita, qui mores fuerint, per quos viros quibusq; artibus domi militiaeque & partum & auctū imperium sit, labente deinde paulatim disciplina, velut disidentes primo mores sequatur animo: deinde vt magis magisque lapsi sint, tum ire ceperint precipites, donec ad hæc tempora, quibus, nec vitia nostra, nec remedia pati possumus, peruentum est: hoc illud est præcipue in cognitione rerum frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumēto intueri: inde tibi tuæq; Reipub. quod imitēre capias: inde factum inceptu, fa-* Polyb. l. 3.
hiflor.

dum exitu quod vites. quemadmodum enim medici nihil prodesse ægrotantibus possunt, si morborum causas aliasque circumstantias ignorent, ita qui circa res gestas versantur omni prorsus fructu carent, nisi & loci & temporis & causarum, omniumque occasionum ratio constet: nam nec illi ægrotos recte curare, nec isti quicquam in rebus agendis obire poterunt, nisi eorum omnium cognitionem veram habeant. Admirabilis inter cæteros Polybius est is qui cum posteriore Africano vixit. nam rebus explicatis, quem ad modum gestæ, administratæque sint, tum quid prudenter & callide, quid temere & inconsulte; quid cum laude, quid cum dedecore actum sit, subiungit; vt inde qui vellent ad agendum documenta illustria habeant. quod idem Sallustius obseruat: euenta enim ita narrat, vt causas simul aperiat, vt omnia nostra consilia, immo omnes nostras actiones veterum exemplorū regula, metiri facile possimus. Sed & Tacitus, qui vel maxime consiliarii manibus terendus, salubrium enim præceptorum politicorum tamquam seminarium quoddam est. Historias intelligo non tantum veterum Græcorum & Romanorum, sed etiam nostri temporis, præcipue vero familiæ Principis cui inseruit, & vicinorum Principum, & Rerum publicarum cum quibus ei vel per consequentiam res fuit, vel est; siue sint amici, siue hostes. Qua in re consiliarium non parum iuuerit, varias lustrasse prouincias ac regiones, celebres inuisisse ciuitates, multarum nationum mores ac vitas edidicisse, sinus, portus, promontoria, montes, flumina, maria, loca denique quæcunque sunt insignia diligentissime cognouisse; vt scilicet ex peregrinatione, exterorum notauerit instituta, mores, vrbes, leges, imperii genus. Magnos viros cognouerit, & allocutus sit: aulas Principum frequentarit.

Suidas.

Fur. Ceriol.
Cap. 2.*Prouincia consiliarii
ad Hispania.*

rarit. Notauerit inquam an prouincię quas uiderit armis munita, quanam in iis bella præteritis temporibus gesta fuerint, & qua occasione: nouerit vicinorum Principum potentiam, ut sciat a quibus sibi timere possent; & quibus fidere, aduersus quem bellum gerere, cum quo foedus inire, qui reditus, quæ expensæ, quomodo Respub. illa defendi queat, quis status & similia; atque hæc tam exacte, ut ei nemo falsarum rerum narratione imponere possit. item quam lata sit & longa prouincia, uel Regnum, quas munitiones habeat, ubi nam aditus pateat, quâ re subditi delectentur, quibus uitiiis laborent; quot flumina non vadosa, & alia huius generis. Quis enim dubitat eum qui sic peregrinatus est, & in potētissimorum Principum aulis uersatus, qui sæpe cum nobilissimis uiris congressus est, propter ea quæ obseruauit, in rebus agendis magis idoneum esse tenebricoso altero qui domi clausus quid apud exterarum gentes fiat, ignorat. Notat

Liuius Minionem Regis Antiochi intimū cōsiliarium, qui omnium externorum ignarus Regi suo bellum aduersus Romanos suaserat, regno illi perniciem attulisse. De eloquentia ita sentio; cum Deus hominum generi duas maxime peculiare dotes elargitus sit, in quarum inest altera intelligēdi ac iudicandi uis, quam rationem nominamus; in altera orationis facultas, utramque excolendam, parum inquam esse recte sentire, & prudenter intelligere, si quæ recte sentias & intelligas, polite eloqui non possis. Consiliarium itaque eloquentem esse oportet, & de rebus omnibus uarie & eleganter dicere posse: quamuis enim in sententia dicenda magnam non requiram eloquentiam (nam eius munus præcipuum nō est delectare & uerborum lenociniis persuadere, sed nude sententiam suam explicare) fieri tamen potest, ut quis ad

Donat. de
Rep. uer.

lib. 35.

alias Respublicas mittatur ad suadendum, dissuadendum, laudandum, vituperandum, gratulandum, dolendumve: fieri etiam potest vt ei mandato Principis sui, siue apud Principes externos, eorumue legatos, siue apud populum, vt ipsum forte a furore ad sanitatem perducat, loquendum sit: ibi orationem consiliario sapientissimis sententiis grauissimisq; verbis perpolitam deesse nolim, ita tamen vt scholam non redeat, sed ad audientium aures adcommodata sit: non in speciem nimis elaborata, neque sententias & rationes nimis reconditis locis erutas, aut nimis longe accersitas, contineat. *Maximus studiorum fructus & veluti premium quoddam amplissimū longi laboris*, ait Quintilianus, *ex tempore dicendi facultatem nactum esse*. quid enim ad alliciendas voluntates impellendosq; animos eloquentia vtilius? Sed nec illis casibus multiloquam & vagam, sed breuem & argutam eloquentiam laudari. Armatam plebem Romanam, quæ Regibus exactis nimia libertate secesserat a patribus, pestifera seditione diuisam & miserimum Reip. statum P. Valerij breuis oratio, in pristinum reduxit statum. & *verbis faciendis*, ait Valerius Max. *ira, consternatio, arma cesserunt*. Et notum est illud, Menenii Agrippæ, Popilij censulis & aliorum. Ceteroquin in sententia dicenda, nec proœmiis, nec epilogis vtetur, vt tota dicētis industria in rei ipsius substātia defigatur. Nihil ante tam paruum, ait Plinius, tam vulgare in senatu agebatur, vt non laudibus Principum immorarentur quibus censendi necessitas accidisset. At nunc quis nostrum tñquam oblitus eiusdē quo refertur censendi officium Principis honore consumit? tuæ moderationis hæc laus, &c. *Senatori hæc iussa sunt*, ait Tullius, *vt adsit: nam grauitatem res habet, cum frequens est ordo: vt loco dicat,*

lib. 10. ca. 7.

lib. 3. c. 19.
Plut. de vir.
illustr. & Cic.
pro Bruto.
Arist. 3. Rhet.
8. & 16.

in panegy.

de legib.

cat, id est rogatus, ut modo, ne sit infinitus. Tres reperio dādi
 cōsiliū modos, Ratione scilicet, auctoritate & exemplo; Ariff. lib. 2.
Rhet. c. 2.
 quod si coniungātur, magnam vim habeant necesse est.
 Itaque si vel res propositæ, vel priorum suffragia omnia,
 consiliario minime probanda sint, hæc notabit, ut quæ
 dicturus est contra aliorum opinionem, id validis firmis-
 que rationibus & verborum compendio probandum
 sibi sciat. Et quoniam aliorum sententia diluenda erit,
 pauci aut̄ reperiātur, qui sua improbari moderate ferre
 soleant, omni verborum honore, & mitissimo dicendi
 genere utetur, contentiosasque omnes voces fugiet, atque
 eos loquendi modos, quibus se plus ceteris vidisse signi-
 ficari posset, neque tanquam certum & exploratum id ip-
 sam de quo agitur proponat. ea enim quæ consultan-
 tur contingentia sunt. omnia, inquit Philosophus, quæ
 veniunt in consultationem, talia sunt quæ aliter accide-
 re possunt: sufficiat cōsiliario cōscientiæ suæ satisfecisse.
 Quod si res quæ consultanda proponitur consiliario cla-
 ra videatur, vel anteriorum suffragiis satis examinata &
 probata, resque celeritatem requirat, assensus per verbum,
placet, vel, idem cenſeo, vel assentior fieri debet. Valde ine-
 ptum est ea repetere quæ iam in medium allata fuerunt,
 aut noua oratione actum agere, vel intēpestiuis digres-
 sionibus audientium aures plus æquo onerare. Pericles
 antequam in publico verba faceret, optare solitus est, ne
 vllum sibi verbum a re alienum iacideret. Reperiuntur
 præterea nonnulli qui nihil explicite pronunciant, sed
 tectis, compositisque verbis responsionem concipiunt,
 ut ad vtramque partem ad commodari possit, more car-
 minum sibyllinorum; idque faciunt ne a maiorum gen-
 tium diis dissentire videantur: verum quum conscientia
 eos in contrariū extimulet, obscure aliquid loquuntur. Paleot. d. 6.
Plutarch. de
garrulit.
Paleot. 5. 45.

sed miseri non hisce nugis suspicionem evadunt, ne dicam culpam, quæ tanto grauior est quãto dolus tectior putatur. Alii de industria sententiam suam sermonum tenebris inuoluunt, vt se admirabilia & paucis cognita enunciaſſe demonſtrent; aut affectata prudentiæ ſpecie ſua abdunt, vt nihil difficilius ſit. Alij prolixitate ſua ſe intricant & inuoluunt. Ab his & ſimilibus cenſendi modis cauere ſibi ſolet bonus conſiliarius: quin aperte potius, candide & breuiter ſententiam ſuam pronũtiat, ita vt oratio neque confundat celeritate, neque offendant tarditate. Et quandoquidem memoria eloquentiæ theſaurus eſt, & neceſſarium maxime vitæ bonum, vt eam cõſiliatus a iuuentute exercuerit poſtulo. Pythagoreos legimus vegetandæ exercendæq; memoriæ gratia quod quoq; die dixiſſent, audiuiſſent, egiffent, veſperi commemorare ſolitos: quem morem Ciceroni quoque probatum videmus. Eloquentiæ linguarum ſubiungo cognitionem, qua ornatus eſſe debet conſiliarius, eorum præcipue populorum quibus Princeps eius aut imperat, aut amicis vel hoſtib. vtitur. adfert hæc cognitio magnum vſum ad qua ſi bet res commodius tractandas. Qui interprete vti coguntur, quæ proferunt nec tam grata, nec tam efficaciã eſſe poſſunt: vix poteris per interpretem affectus tam bene mouere: vt omittã, multa eſſe verba, multos dicendi modos qui ſuas energieas & dicendi habent ſignificationes, quæ alia lingua, ex tempore præcipue, exprimi nequeunt: addo, quod qui vicaria alterius opera confidunt, sæpe decipiantur. Cum Cenſorius Cato pop. Romani nomine legationem apud Athenienſes obiret, quia Græce tunc ipſe nesciebat, ea quæ habebat in mãdatis per interpretem expoſuit. Ibi quod ea quæ pauciſſimis verbis Cato dixerat, interpres vix longis ambagibus

Plutarch. in
Cat.

gibus referret: Athenienses orationum dissimilitudinē mirati, Romanis sermonem in pectore, Atheniensibus in ore nasci dixerunt. tantum enim a genuina ipsius auctoris mente, cuiusuis interpretis orationem distare iudicarunt, quantum inter cor & labra est interstitium. Id eo Themistocles vnus totius Græciæ in rebus agendis acerrimus, atque in consilio capiendo dandoque callidissimus, cum Athenis profugus, ad Regem Persarum concessisset, animi sui petitionē exponere noluit, priusquam Persicam addidicisset linguam, vt sine interprete, quod plurimum referre arbitratus est, cum Rege loqui posset. & sane si veredarii etiam, tabellarij, nautæ, mercatores, & quicumque ad faciendum quæstum diuersas gentes accedere solent, plures ideo linguas addiscunt, vt suis potius quam alienis auribus ea excipiant, quæ petentibus respondentur; quanto magis magni principis consiliarius in id sedulo eniti deberet. Turcæ licet barbarorum ferocissimi, & a litteris maxime alieni, cum reapse linguarum summam videant vtilitatem, quot linguas quis callet, totidem viris illum æquivalere vulgato prouerbio dicitant. hæc fuit ratio quare Carolus iv. Imperator bulla illa aureâ quæ de Imperatorum electione agit, inter alia hoc quoque præcipiat, vt Electorum filij primis ab annis, Latinam, Italicam & Illyricam addiscerēt linguam, vt sermonem cum multis gentibus communicare possint. Postremo, quia, vt recte Cicero, omnia sub præsidio & tutela virtutis bellicæ latent & non tam cum magnis Regibus amicitia iunctæ, neque foedera cum gentibus finitimis inita, quam rei bellicæ scientia & armorum potentia, Reipub. statum tutum & incolu- mem præstant, rem etiam militarem didicerit consiliarius requiro. Militiæ genera intelligat item ea quæ ad peditum

Plutarch. in
apoph.

Ant. Men-
tinus & Guil.
Post. de reb.
Turc.

de offi.

ad peditum equitumq; ordinem, dispositionem aciei & disciplinam spectant, cognoscat locorū, montium, fluminum, vallium naturas, vrbium situs & similia. quid crebrius in consistorio magnorum Principum quam consultationes de bello, de exercitu, de castris, de signorum collationibus, de comœatu, de insidiis faciendis aut vitandis, de muniendis oppidis, de custodia arcium, de prohibendis repentinis finitimorum hostium incursionibus, agrorum populationibus &c. Ideo pauci olim in senatum recipiebantur, quorum virtus non esset domi militiæque cognita: nullis autem qui magistratus & honores in Rep. prius non gessisset, vt esset

Pacisq; bonus bellique minister.

M. Portio Catoni, de quo ante, nullam artem neque priuatæ, neque publicæ rei gerendæ defuisse scribit Linius.

lib. 39.

Vrbanas rusticasque res pariter callebat. ad summos honores alios scientia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris prouexit. huic versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit, vt natum ad id vnum diceres quodcumque ageret. In bello manu fortissimus, multisq; insignibus clarus pugnis: idē posteaquam ad magnos honores peruenit, summus Imperator, idem in pace, si ius consuleres, peritissimus: si causa oranda esset, eloquentissimus.

panegy.

Hisce præsidis instructi honores petitori, inquit Plinius, adstitebant curiæ foribus & consilij publici spectatores, ante quam consortes erant. Quæ potestas referentibus, quod censentibus ius, quæ libertas, vbi cedendum, vbi resistendum, quod silentii tempus, quis dicendi modus, quæ distinctio pugnantium sententiarū, omnem denique senatorium morem (quod fidelissimum percipiendi genus) exemplis docebantur. Ad officium consiliarij transeo; quod primo in eo consistit, vt Principem suum, & Remp. præcipue, sincero amore ac pietate debita

bita prosequatur. parum fuerit acute perspicere quæ
 facienda essent, ornatæque eloqui posse, si odium Reip.
 aut cupiditas nefaria tibi fuerit, quo minus id quod sen-
 tis exprimas. Erat olim apud Athenienses lege sanc-
 tum, vt quoties aduocata concione, populus de Repub.
 consultabat, præco maxima voce diram cladem & exi-
 tium illi & posteritati eius imprecaretur, qui Reip. inu-
 tile consilium daret, ne ipse incommodum aliquod sub-
 iret. Erant autem illæ execrationes quæ caput ciuis per-
 fidi deuouebant tam horrendis verbis scriptæ, vt maxi-
 mum metum omnibus qui illas audiebant incuterent. Plutarch.
 Sapienter enim intellexit qui legem illam tulit, nihil ef-
 se acuto ingenio sine fide, sine Reip. studio, sine patriæ
 caritate, perniciosus. Exstat apud Herodotum Aristidis in Vrania.
 oratio. Certare, inquit, nos oportet, Themistocles, non
 priuatis simultatibus & odiis, sed vter nostrum melius
 de patria mereri, & plura in eam beneficia conferre pos-
 sit. Admirabilis pietatis in Remp. constantia fuit, quam
 Q. Fabius Maximus patriæ præstitit. *Pecuniam* (scribit
 Valerius Max.) *pro captiuis Annibali numerauit: ea fraudat.* lib. 3. c. 7.
publice, tacuit. Dictatori ei. Senatus magistrum Equitum
Minutium, iure Imperij, aduersus leges aquauerat: silentium e-
git. Compluribus præterea iniuriis lacesitus, in eodem animi
habitu permansit; nec vnquam sibi Reip. permisit irasci, tam
perseuerans in amore fuit. O inde fatigabilem & sanctum
 amorē, quē vt nō fucate habeat consiliarius, debet in li-
 mine cōsiliij, odium in aduersarios, gratiā aduersus ami-
 cos, peruicaciā & arrogantiam ex se ipso exsuere, & priua-
 tos denique omnes affectus deponere, atq; ea solum in-
 tueri, quæ ad Dei cultum & Reip. commodum spectant.
Omnes homines ait prudenter Sallustius, qui de rebus du- de bello Ca-
bis consultant ab odio, amicitia, ira, atq; misericordia vacuos til.

esse decet. haut facile animus verum prouidet, ubi ista officunt. neq; quisquā omnium libidini simul & vsui paruit. ubi intēderis ingenium valet: si libido possedit, dominatur. Magna mihi copia est memorādi P. C. qui Reges aut populi, ira aut misericordia impulsī, male consuluerint: sed ea malo dicere quae maiores nostri contra libidinem animi sui fecerunt, & quae sequuntur. & alibi, animus in consulendo liber sit, neq; delicto, neq; libidini obnoxius. quī sic! quia qui vitius scatet, fieri non potest vt vitius non faueat, ne illa iudicando seipsum cōdemnet.

lib. ann. 12.

Suspectis (inquit Tacitus) *praefecti consiliis*, quod pellicem regiam polluerat, inq; libidinem omnem venalis habebatur. Sit igitur consiliarius vir bonus, iustus & integer, cuius vita (vt ait Plinius) censura sit, eaque perpetua ad quam ceteri magistratus dirigantur, ad quam ij conuertantur, quibus non tam imperio, quam exemplo opus est. *Quis in caeno* (ait D. Ambrosius) *fontem requirat?*

lib. 2. de offic.

quis de turbida aqua potum petat? quis vtilem iudicet causse aliena, quem videt inutilem vitae suae? quomodo enim eum potes iudicare consilio superiorem, quem videas moribus inferiorem? Exstat apud Agellium Aeschinis oratio qua Timarchum de impudicitia arguit. *Quanam*, inquit, *Lacedaemonii ratio*, aut quae tandem spes erit, urbem hanc, &

lib. 18. cap. 3.

hanc Remp. saluam inexpugnabilemque diutius esse posse. si huiusmodi antea vita hominibus consiliarius utamur? quod si proba ista hac & honesta sententia est, quae vos non sinamus eandem dehonestari auctoris contagio. Cum Spartae, Demosthenes quidam homo intemperans sententiam commodam dixisset, eam populus reiecit. Ephori autem forte lecto cuidam senum eam dicendam dederunt, tamquam ex sordido vase in sincerum eam diffundentes, vt grata fieret multitudini. Tantum in vtraque parte in Repub. habet persuasio de hominis ingenio

nio concepta. Virtutes (ait Philosophus) & mores ad persuadendum faciunt. Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ, est probitas, fides, iustitia, sine quibus nihil potest esse laudabile. prudentia omnis sine his est vana & mendax & vafra quædam calliditas & versutia. Non igitur sit invidus, non obrectator, nullius odium grauius concipiat, nulli moleste nimis æmuletur, nullas inimicitias gerat, nullum maledictis, nullum contumelia, nullum verbis vehementioribus nec absentem nec præsentem prosequatur. Reperiuntur in sententiis dicendis nonnulli, *qui consilii quamuis egregii quod non ipsi adferat inimici* quum id quod dicturi erant, videant ab iis qui priores dixerunt, quasi præoccupatum, eosque pudeat vel idem repetere, vel palam in sententiam priorum ire, cauillos excogitant, correctiunculas addunt, & nodum, quod aiunt, in scirpo quærunt, aut præstigiis sophisticis aliorum sententias eludunt, & veritatem tenebris inuoluunt, ne cuiquam succubuisse, aut quicquam cuiquam concessisse videantur. Hos obseruet Princeps: viri enim boni non sunt: quorum est aliorum rectas sententias candide adprobare, licet ceteroqui auctores exosi sint. *Fides summa* (ait de quodam Cicero) *& naturalis quedam inerat auctoritas, ut non causam, sed ut testimonium dicere putares, quod ad sententiam dicendam aptum maxime videbatur.* Veritas inter alia consiliario maxime amica esse debet, immo nil peius iis consiliariis, qui eam principibus reticent: iuramento obstringuntur se sententiam dicturos & consulturos ex animi sententia quæ meliora & vtiliora videbuntur, quod si veritatem taceant, nonne periuri fiunt? At veritas odium parit. quid tum? qui tale metuit odium, non dignus est nomine consilarii

Tacit. lib. 2.
histor.

de clar. orat.

Seneca.

Odium qui nimium timet, Regnare nescit.

Possumus interdum Principibus applaudere, possumus etiam illorum incommoda, & contumelias nonnullas & ineptias, non modo perferre, sed amanter etiam tegere: at in consiliis & negotiis publicis, veritas nunquam reticenda,

Rfalm. 101.

*Veritas simplex quibus est amori,
Hos amo, amplector, video libenter.*

His mihi seros sociis senectus

Impleat annos.

Epist.

Cuius rei inopia (quærit Seneca) laborant magna fastigia? quid omnia possidentibus deest? ille qui verum dicat. & Plinius: Vidimus (ait) curiã elinguem, in qua dicere quod velles periculosum, quod nolles miserum est. & alibi: quis antea loqui, quis hiscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? ceteri quidẽ desixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem, quo cum animi dolore perpetiebantur vnus solus censebant quod sequeretur omnes. & alibi: laudat Traianum quod eo rogante sententias libere dicere liceret, vinceretque sententia non prima sed melior. Notanda illa apud Tacitum verba: Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine fato obiit nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret sapienter moderans. & illa de Cn. Pisone: Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis: igitur Cn. Piso quo inquit loco censebis, nam si primus habeo quod sequar, si post omnes vereor ne imprudens dissentiam. Octauio Aug. ob immodicas altercationes disceptantium, aliquando e curia per iram se proripienti, quidam ingesserunt, licere oportere senatoribus de Repub. loqui. Eidemque Antistius Labeo in senatu, aliquando dixit suum quemque iudicium habere. Et no-

tum

lib. 6. annal.

ib. 1. annal.

Senec. cap. 34.

tum est illud Prisci Helaidii, ad quem cum Vespasianus
 misisset ne in senatum veniret: Penes te, inquit, est, ne
 me senatorem esse patiaris. quam diu autem me loco
 non moues, est in curiam mihi veniendum. Age, at in-
 gressus taceto, inquit. Ne me roga & tacebo. At est mi-
 hi rogandum: & mihi dicendum quod rectum putaue-
 ro. Verum si dixeris, occidam te. Quando ego tibi dixi
 me immortalem esse? tu tuum facies, ego meum. tuum
 est occidere, meum mori non tremem. Quid pro-
 dest, rerum cognitione, earumque vsu excellere, tum
 salutaria studia accensumque bene operandi affectum
 intus enutrire, si cum tempus illius depromendi venit,
 animi deficit alacritas: & trepidatio aut suspicio, seu
 aliud quodvis obsistit impedimentum, quo minus a-
 perte sincereque id profiteatur, quod mente iam con-
 ceperat. adde quod eiusmodi adultores sæpissi me ipsis
 etiam Principibus fastidium pariant. *Memoria proditur*
Tiberium quoties curia egrederetur, Grace in hunc modum
aliqui solitum, O homines ad seruitutem paratos: scilicet etiã
illum qui libertatem publicam nollet, tam proiecta seruien-
tium patientia tadebat. Quod si quis tamen timidiore re-
periaturo animo, is a principe erigendus. solent boni
principes cum rem proponunt, alacritatem consiliariis
ad dicendum iniicere, atq; hoc testari se id tantum que-
rere quod publicæ seruiat vtilitati: cum vero sententi-
am audiunt, attentis auribus vultuque benigno etiam
postremos & infirmiores audire: quis enim dubitat li-
bertatem consulentium impediri dum libere ipsis lo-
quentibus Princeps irascatur, & libentius se audire o-
stendat quæ placent quam quæ prosint. Desperata eius
Principis salus est, cuius aures ita formata, ut aspera que
utilia, nec quicquam nisi incundum accipiat. Cum de fru-

Arrian. in
epist. l. i. c. 2.

Paleot. in
concl. mēb. 4.

Tacit. l. 3. an.

Paleot. p. 5.
q. 7.

Tacit. lib. 3.
hictor.

mento ex Sicilia Romam aduecto in senatu aliquando ageretur, an gratis vili aut magno pretio plebi diuenderetur: inter alios M. Coriolanus exstitit, qui aduersus plebem grauem diceret sententiam: Nihil per largitionem populo tribuendum. his artibus perulantiorem ac lasciuiorem effici. satius hunc esse vel cariore abnona domari ac reprimi, quo fieret modestior ex necessitate, & ad ciuilia munera obeunda paratior: agros hac iniuria non seditiones colat. desidia, otio ac luxuria maxime, quæ ex copia & inertii abundantia nascitur, iura, leges, instituta negligi. Patritia & aristocratica sententia: sed parum popularis. Ideo Tribuni plebis qui in senatu eam audiuerant, ad populum referunt, a quo sine mora dies Coriolano dicitur. Verum quantum ad hanc accusationem attinet, licet populo in senatu vteretur, eam facillime diluit. Agnouit plebs Coriolanum nihil præter officium fecisse, vbi enim loquendi vlla licentia, si non in deliberando & dando consilio? Nemo igitur consilii sui post senatum rationem reddere cogebatur. Recte; etsi enim aliud consilium alio melius interdum sit, omnium tamen consiliariorum eadem mens præsumitur, vt pro salute Reip. dicant: quemadmodum in nauis, alii sæpe velificatione, alii remigatione vtendum censent, sed omnium idem scopus. Fuit nihilominus Coriolanus postmodum, sed aliis de causis, quod a tribuno vocatus venire recusasset, lictores pulsasset, condemnatus. Cum itaque Princeps (vt vnde digressi sumus reuertamur) vultu ipso iracundiam, aut seueritatem acerbam ostendit, non dubium est consiliariorum animos magna ex parte debilitari & frangi: pauci admodum reperiuntur, qui cum se Principem ægre audire intelligant, libenter loquantur. Patienter igitur Princeps senten-

Dionys. Halicarn. lib. 7.
Liuus lib. 2.
Plin. de vit. illustr.

Agell. lib. 14. c. 10.

Plut. de disc. amici & aduit.

sententiam quamuis liberam audiet, neminem inter-
rumper, memorius olim senatori apud Romanos fuisse
quamdiu vellet orationem trahere, adeo vt nonnul-
los horis septem, alios vero dies totos concionem in
senatu habuisse tradant. *Finemq; sermonis, suus cuique pu-*
dor non tua superbia facit, ait ad Traianum Plinius. Phi-
lippidem Atheniensem comicum summa beneuolen-
tia complexus est Lysimachus Rex, nulla alia de causa
nisi quod libere loqueretur & ex animi sententia, pro-
culque ab adulatione vitam probam & modestam ageret.
Dicere solebat Hiero Geleonis in tyrannide successor,

Alex. ab Ale.
lib. 4. c. 11.

Plutarch. in
Demetr.

Plutarch. in
apoph.

neminem qui libere loqueretur sibi importunum esse.
Moderationis tantam fuit Alexander Seuerus, vt non
solum nemo vnumquam ab eius latere submoueretur, om-
nibusque se blandum affabilemque praberet, sed et-
iam vt sibi ab omnibus quae sentiebant libere dici cupe-
ret, & quod dictum esset audiret, & quum audisset, ita
vti res poscebat, emendaret: si minus benefactum esset
aliquid, etiam ipse conuinceret, idque sine fastu & sine
amaritudine animi. Cum Tacito igitur consiliarium
moneo: *Ne cum fortuna potius sui Principis loquatur quam*
cum ipso. Interrogatus a Tiberio Messala Valerius, num se
mandante sententiam suam promississet, sponte dixisse respon-
dit, neque in iis quae ad Remp. pertinerent consilio, nisi suo,
usurum

A. I. Lampridius
in Alex.

lib. 1. histor.
Tacit. lib. 3.
annal.

— iusta, qui reges timet,

Seneca.

Deponat, omne pellat ex animo decus:

Malus est minister regii Imperii pudor.

Principem vero, Ne iis fidat, quibus omnia Principum ho-
nesta atque inhonesta laudare mos est. Duo hic extrema
consiliario vitanda, alterum ne loquendi libertatem
cum audacia & immodestia confundat, & inani iacta-

Tacit. lib. 2.
annal.

tione libertatis, famam fatumque prouocet: quod fit
 quando quis in propria obstinatus sententia, non vere-
 tur specie vtilitatis & veritatis, verborum aculeis alios
 mordere, crimina detegere, maledictis famam profcin-
 dere: quæ petulantia potius & scurrilitas quam loquen-
 di libertas vocanda est. nam vera libertas bonum tan-
 tum publicum respicit, *Falso libertatis vocabulum obten-*
ditur, ait Tacitus, ab iis qui priuatim degeneres, in publicum
exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent. Qui hac liber-
 tate uti vult, (vt monet Quintilianus) debet rei, loci,
 temporis & personarum rationem habere, vt & sui ipsi-
 us. Maior libertas diu in senatu aliquo versatum de-
 cet, quam recens admissum. Modi item ne clamore, vel
 alio corporis habitu, iræ vel alterius perturbationis su-
 spicionem moueat, & nihil arroganter, nihil proterve,
 nihilque ad ostentationem proferat: neque acerbis fa-
 cetiis delectetur, quin potius illius meminerit, acer-
 barum facetiarum apud præpotentes in longum me-
 moriam esse. Alterum extremum est, cum quis sub li-
 bertatis specie assentatur, *Adulationi fœdum crimen ser-*
uitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Exemplum
 istius adulationis apud Plutarchum exstat: *Audi Caesar*
Tiberi in quo te reprehendimus omnes, licet nullus audeat
palam facere, impendis te ipsum nobis, corpus tuum diurnis
nocturnisq; laboribus & curis pro Repub. conficis. istud æque
 detestandum, sed priore extremo magis noxium. Et
 quandoquidem non dormientibus, sed vigilantibus &
 laborantibus prudentia infundi solet, consiliarium con-
 uenit, in consilio quidem attentissimis auribus omnia
 quæ quisq; loco suo dicit, & quibus argumentis ea cor-
 roboret excipere, ne in respondendo vel minimum ab-
 erret qua in re quantum situm sit ostendere volens Ly-
 curgus,

lib. 16. anal.

lib. 11. cap. 1

Tac. lib. an. 5.

Tacit. lib. 1.
histor.de discr. ami-
ci. & adul.l. quod aut
§. apud La-
beonem. l.
pupillis. ff.
q. in fraud.
max. cred.

curgus, ne vllæ picturæ in locis ad consilia destinatis haberentur constituit, ne scilicet consiliariorum cogitationes distraherentur, sed totæ in rebus deliberandis defigerentur. Extra consilium autem diligentissimus erit meditando etiam, legendo, differendo, finem cuiuslibet rei considerando, sed & singulares rerum circumstantias & cõtingentia varia in humanis actionibus perpẽdendo: quæ practica cognitio est, quia ipso perficitur actu. atque hæc rebus administrandis, populorumque gubernationi maxime prodesse solet. Curiositas hominum ex omni genere signa collegit instantis tempestatis. at multo magis conueniebat consiliario hac vti diligentia in consultationibus, vt obseruaris experimentis coniciat quid malorum ex vnoquoque perperam constituto consequatur, & quænam causæ impedimentorum, vt oculi iis rebus quæ prouideri queunt adiiciantur. Et quandoquidem incommoda multa ex ignorantia eius Reipub. cui inseruit consiliarius, quamque curandam suscepit, nascuntur: omnia illius Reip. etiam minima scire tenetur; plurimum igitur studii & diligentia ponet ad ea omnia cognoscenda, quæ ad principatum in quo est spectare videntur, consideret ipsius naturam, populi subditi, & vicinorum. alia veterem & firmatum qui inuidiæ & seditioni minus expositus est, decent; alia Principatum nouum; alia vi quæsitum, vel successione velectione.

Plut. in vita
Lyc.

Plutarch. in
moral.

Metiri sua regna decet, viresque fateri.

Recte Seneca: multi dum se tam magnos quam audiunt credunt attraxere superuacua, & in discrimen rerum omnium peruentura bella. Principem etiam, & aulam cognosceret, ex omni parte, vt & ceterorum administrorum & consiliariorum naturam, mores: omnem denique ad-

de tranquill
vita.

ministracionem. quæ, quantaque sit omnis ditio Principis, quæ prouinciæ, ciuitates, oppida, loca, illi ditioni subiecta sint, prouinciæ vero ipsæ quot millia passuum habeant in longitudine, quot in circuitu. Locorum inquam ambitum, situm etiam: vtrum montibus, mari, flumine, vallo, fossa, lacu munita sint, quæ eorū opportunitates, & an cōmeatu prohiberi possint. an sit vbertas vel inopia rei frumentariæ. Quidnam in Principatu controuersum, & cum quibus, quibus de causis, quæ ratio prouinciæ administrandæ, quibus rebus delectentur ciues, quibus se sustentent, quomodo erga Principē affecti: quod nam vectigal eorum quæ euehuntur & inuehuntur: portoria vocabant veteres, ex pascuis agrorum publicorum, ex sale, vino, oleo, frumento, ex mercatura, ex subditorum tributis: hæc enim ossa sunt & nerui Principis, quodnam ærarium, an subditi nimis tributis, vectigalibus, aliisve oneribus premantur, an mercaturæ studio teneantur, an opibus abundant: quātus militum numerus in qualibet prouincia conscribi possit: quænam Principis familiæ origo, quæ coniunctiones, affinitates & amicitia, quæ fœdera & quid ex iis sperandum, quorum nam partes Princeps defendendas susceperit. Et ad summam; in omnia etiam minutissima quæ neglecta Reip. detrimento esse possunt, omne studium, curam, cogitationem & solertiam conferet. *Qui vulgi naturam nouerant, ait Tacitus, & quibus modis temperanter haberetur senatusq. & oprimatium ingenia perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur. Verū quid fieri oporteat in vniuersum (monet prudentissimus vir) aut quemamodū, ex longinquo nemo suadebit. Cum rebus ipsis deliberandum. vigilantis est captare properantem occasionem.* Morus nouissima omnium arbo-

Aristot. lib. 1.
Rhetor. cap.
de rebus de
quibus con-
siliū agita-
tur.

lib. 2. histor.

Epist. 22.

arborum germinat, & tamen parit inter primas: ita qui tempus idoneum rei conficiendæ opperiantur, etiam si lib. 15. c. 24. ferius ceperint, maturius tamen conficiunt. Quare ple-
rosque magnorum virorum videmus occasione pruden-
ter captata, ad eam peruenisse magnitudinem. Con-
fuerant Pontifices Romani si quid mali ab exter-
no hoste immineret, opem Constantinopolitanorum
Imperatorum implorare, ob quorum negligentiam
quum vrbs & Italia, tota deuastaretur, P. R. mil. l. 2. Carolus Magnus
a Leone III. Pontif. (vt nonnullis placet) vocatus, oc-
casione illa prudenter suorum consilio captata, Eccle-
siæ Romanæ patrocínio in se suscepto, imperium si-
mul in se, posterosque suos transtulit. Pari ratione exci-
tante Romano Pontifice Gallos ad bellum Neopolita-
num, Iou. l. 1. hist. Carolus Andegauensis occasione non neglecta,
Siculo etiam, non solum Neapolitano regno potitus
est. Alphonsus Arraganum Rex a Iohanna R. Neapo-
lim vocatus, tam idoneam occasionem non conte-
mnendam ratus, regnum illud magno Neapolitano-
rum applausu, Pontificeque consentiente adeptus est.
Possent innumera alia exempla adduci, sed hæc suffi-
ciant ad consiliarii diligentiam in captandis occasioni-
bus excitandam, vbi magna prudentia opus est. Quæri
hoc in loco potest, num consiliarius tam diligens esse
debeat, vt etiam non requisitus, Principi vbi res postu-
lat consilium subministrare teneatur? Dubium mouet
mos inueteratus postulandi consilium: & quod is qui
consilio dando se ingerit, curiosus videatur, quin etiam
suam censeatur prudentiam maioris facere quam Prin-
cipis & aliorum consiliariorum. vt igitur non est boni
medici se, cum vocatus non est, intrudere ad ægrotum:
sic nec consiliarii ad Principem. Verum hęc non ob-

stantibus existimant doctiores, in rebus magni momenti, postulante necessitate, eum quod sibi videatur, etiam non rogatum Principi ob bonum publicum denunciare debere. atque id a Romanis etiam senatoribus obseruatum fuisse, vt necessitate urgente vltro postularent, vt sibi de Rep. dicere liceret, non dubium est. *A maioribus*, ait Tacitus, *concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conduceret, loco sententiae promere.* & alio quodam in loco: *licebat patribus quoties ius dicenda sententiae acceperunt, quae vellet expromere, relationemq; in ea postulare.* Vnde Cato etiam cum de aliis rebus consuleretur omni senatu censere se dicebat de lendam esse Carthaginem. *Consurgit Scaptius* (apud Liuium) *& si licet inquit consules de Repub. dicere, vt alia omittam loca. quae tamen tum demum recte fieri existimo, si consiliarius prius diligentissime & diu multumque secum rem proponendam examinarit, ne fallatur, quod ridiculum esset; deinde etiam omnes circumstantias, an antea simili de causa cum Principe loquutus sit, an tempus, locus & rerum status id requirant, an res opportunius differri possit, an ipsemet consiliarius Principi gratus & acceptus sit, an per alium id commodius fieri posse existimet: an alii tale quid tentarint, & quo successu. Ad obiectiones autem dupliciter responderetur, primo non esse curiositatem, sed vigilantiam, si quis debita moderatione ea inuestiget & proponat quae sui officii sunt. Deinde quamuis Princeps a consiliario consilium non perat, id tamen Remp. facere quae necessitate urgetur, & eo ipso satis interpellat, subsidiumque Principis loco postulat: Altera quaestio hic tractari potest: Si consiliarius in consistorio consilium aliquod tractatum iri sciat, cui salua conscientia assenti-*

lib. 2. annal.

lib. 13. annal.

Plutarch. in
Cat.Paleot. 1. q. 6.
sub finem.

assentiri nequit, an si eo die domi se contineat, officium suum minus diligenter & fideliter fecisse dici possit. Dubitandi causa est, quia tutius est in senatum non venire, quam in aliam trahi sententiam, & aduersus conscientiam agere: adde quod is culpa carere videtur omni, qui in tam iniquam rem non consensit. Sed contrarium ex superioris quaestionis decisione elucet, nā si & non rogatus publici boni causa consilium dare Principi meo teneor, multo minus salua fide effugere occasionem potero ne roger. Tantum igitur abest vt hæc sit legitima absentiae causa, vt consiliarium contra eo magis vrgeret deberet senatum eo die adeundi. occasio enim rerum grauiorum veros a ceteris distinguit consiliariis, illi enim quo periculosa instant negocia, eo magis se adiuuandam Rempub. accingunt, hi vrgentibus vel minimis difficultatibus, libenter se ab eis subducunt. Vetus illud est SENATORI QVI NE CAD-
ERIT, AVT CAVSSA, AVT CVLPA ESTO. De Catone prædicat Plutarchus, cum in senatum quoties haberetur semper venisse. verebatur enim ne quid se absente per gratiam fieret. *Boni senatoris est* (ait Cicero) *semper in senatum venire*. Effetne quæso militis nomine dignus is, qui in certamen descendere iustus, id ob euidens periculum detrectaret & fugeret? *Fugit* (ait vir sanctus) *non tantum qui mutat locum, sed qui subtrahit solatium: fugit qui se sub silentio abscondit: fugit qui tacet cum resistere deberet*. Nec consiliarium moueat, quo se in sententia propria solum futurum, ac se proinde frustra in senatum venturum existimet. nam vt omittam hanc absentiae non esse legitimam causam, quoties quæso factum videmus, vt vnus ceteros omnes a se prius dissentientes, argumētorum vi ad se traxerit,

Felin. ad e.
quod super
de maior. &
obediencia.

Paleot. s. q. 8.

Cicero lib. 3.
de legibus.

in eius vita.

pro domo.

D. Gregori-
us hom. 14.
in Euang.

sed demus non fieri, at sane hoc sufficet, officio satisfacisse vt liber sit & sibi probatus, ait Tacitus. Ex his dilucide apparet quid ei quaestioni respondendum sit. Si consiliarius priorem sententiam non probet, an (quia puta offensionem metuit) tacendo & capite annuendo muneri suo satisfaciat. Quamuis enim dici soleat, eum qui tacet in rebus quæ noxiæ esse possunt, non haberi pro consentiente, id tamen hoc in loco non obtinet, vbi manifesta nifeste annuere eum apparet, alioqui clare dissentiret & dissensus sui causam adduceret. quinimo dicendum eum dupliciter peccare, assurgendo vel annuendo & sic consentiendo; & tacendo quando maxime loquendi tempus fuetat, *Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi.* Pergo ad reliqua quæ consiliarij officium respiciunt, vt scilicet occultas & sibi concreditas res nullo modo diuulget. nam si qui amici consilium de priuata re aperit, omnium odio merito dignus habetur, quo odio dicemus illum dignum, qui Principis sui consilium de Reipub. salute, de propria dignitate, de publico officio, contra tam sancte datam fidem, magno magistratum contemtu & damno euulgat? ideo consilium veteres a silendo dictum putarunt, quo maxime inuenitur, ait Festus, & senatusconsulta illa tacita vocabant. Lex Ægyptiorum iubeat abscindi illi linguam, qui arcana Reipub. quæ tecta esse debebant detexisset. Iurisconsulti consiliorum publicorum enunciatores, vt transfugas viuos exuri, & furtis suspendi debere statuerunt. Dixi arcana, nam multa in senatibus tractari solent quæ arcana nō sunt, & a consiliariis prudenter narrari possunt: talia sunt ea quæ morum reformationem, religionis ampliandæ studium, & Principis vigilantiam in genere testantur, & ex quorum relatione

Annal. lib. 1.

Grimald. l. 1.
Robbius.

Iac. 4.

Cap. in Gordianis.
Festus in V. consilium.
Diodor. Siculus.
l. 38. §. trās-fugæ. ff. de pœnis.

ne neque scandalum vllum timendum, neq; damnum.

Catoni insigne illud reddidit Tullius, cum nullum vquam verbum emisisset, quod emissum doleret. Q. Fabium Maximum a consulibus grauissimis verbis obiurgatum legimus, sed ipsa Valerii Maximi elegantissima verba referam.

Adeo magna patria caritate teneban-

lib. 2. cap. 1.

tur (inquit) vt arcana patrum conscriptorum multis seculis nemo senator enunciaret. Q. Fabius Max. tantummodo per imprudentiam de tertio bello Punico indicendo, quod secreto in curia actum erat, P. Crassorus petens domum reuertenti, in itinere narrauit; n̄emor eum ante triennium quaestorem factum, ignoransque nondum a Censoribus in senatum lectum, quo vno modo etiam iis qui honores gesserant aditus in curiam dabatur: sed quamuis honestus foret error, vehementer tamen a Coss. obiurgatus est. Numquam enim taciturnitatem optimum ac tutissimum administrandarum rerum vinculum labefactari volebant. Pompeii probabilis

Val. Max. lib. 3. c. 3.

virtus, qui dum legationis officio fangeretur, a Gentio Rege interceptus, cum senatus consilia prodere iubere-

tur, ardenti lucernæ digitum cremandum præbuit, eaq; constantia regi simul & desperationē tormentis quicquam ex se cognoscendi excussit & expetendi. Apparet ex postremo hoc exemplo, consiliarium animo etiam magno & forti præditum esse debere, ne in consilio dādo vel reticendo, Principis aut aliorum pertimescat

offensionē. qui paruo animo est, timet: qui vero timet, aut laborem fugit, aut vitæ pericula formidat, aut pecuniæ sumtus extimescit: quibus rebus in Repub. nihil perniciosius. Qui laborem fugit, nihil expedit, procrastinat negocia, aut ea perditis forte hominibus administranda relinquit, & negotia negotiis accumulatur. qui pericula formidat belli, vel alia, is hostium vires & au-

Ofor. de reg. inst. lib. 8.

daciam confirmat, is numquam suadebit vt milites ad tutelam patriæ accipiantur, vt illata contumelia vindicetur, vt vis vi cohibeatur. huic denique metus rectum sanumque consilium ademit, & veritatem sæpe occul-

Tacitus lib. 3
annal.

tare cogitur, *Pauidis* (ait ille) *consilia in incerto*. Ideo Deus volens Remp. perdere Israelitarum, ipsis non tantum reges pueros, sed etiam effœminatos consiliarios minatur. Metellus cum animaduerneret quo tenderent conatus Tribunorum plebis, quantoque malo Reip. si nō occurreretur illis erupturi essēt, in exiliū ire maluit

lib. 8. cap. 8.

quā in corū leges peccare. *Potestne*, subiungit Val. Max. *hoc viro aliquis dici constantior? qui ne sententia sua pelleretur patria in qua summum dignitatis gradum obtinebat cedere sustinuit*. Sylla occupata vrbe senatum armatus coegerat, ac summa ferebatur cupiditate, vt Marius hostis iudicaretur: cuius voluntati nullis obuiam ire audentibus, solus Scœuola interrogatus sententiam hac de re dicere noluit, quin etiam truculentius sibi mini-

Val. Max. eo-
dem cap.

tanti Syllæ: *Licet, inquit, mihi agmina militum quibus curiam circumfediisti, ostentes, licet mortem idem idem miniteris, numquam tamen efficies, vt propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium a quo vrbs & Italia conseruata est, hostem iudicem*. Non est vir fortis cui non crescit animus in ipsa difficultate,

Mich. Hospi.
ad Franc. O-
liuariam.

*Nam fortes animi prorsus nihil ista morantur
Quæ sunt fluxa, caduntque cito & mutantur in horas;
Non illos aurum, non spes, non gratia flectit,
Non metus. erecta circum fora fronte vagantur.
Introeunt aulas venerandi Regibus ipsis.*

Hæc ita intelligenda, quod & paullo ante attigi, vt nihilominus reuerentiæ Principibus debitæ non obliuiscamur. caute igitur & circumspecte fortem & intrepidum

pidum esse oportet, ne fortitudo in neruum erumpat. Non sunt contraria, summa reuerentia & obseruantia Principem suum colere, & nullo metu ab officio discedere. *Quisquis metu alicuius potestatis* (ait D. Augustinus) *veritatem occultat, iram Dei super se prouocat, quia magis timet homines, quam creatorem.* Porro quæ de fortitudine & constantia diximus, non ita intelligenda, vt sententiam consiliario mutare non liceat. Demens enim est qui in errore perstat, ex causa igitur superueniente, mutare consilium prudentis est: præstat mutare in melius quam in male ceptis pergere, sed nec propositum infringere cum iudicant canones, qui in melius commutat. it quidem alio gradu, sed non alia via. Medicus quidam ægro medicamentum dare iusserat, id congruens ratus, sed re maturius deliberata noxium reperit. Dicemus ne hic Medicum sententiam priorem mutare non debere? Nequaquam. Eadem est consiliarii ratio, qui consilium vtilitatis publicæ causa mutare tenetur. Nec est quod leuitatis notam timeat. *Nemo enim doctus* (ait Cicero) *mutationem consilii inconstantiam dixerit.* & alibi, *Numquam præstantibus in Repub. gubernanda viris, laudata est in vna sententia perpetua mansio.* Quemadmodum enim in nauigando tempestati obsequi artis est, etiam si portum tenere nequeas: cum vero id possis mutata velificatione assequi, stultum est eum tenere cum periculo cursum quem ceperis, potius quam eo mutato, quo velis tandem peruenire: Sic omnibus in administranda Repub. idem propositum esse debet, non idem semper dicere, sed idem semper facere. Verum demus in cõsillii mutatione inconstantiam aliquã subesse, nonne consiliarius qui suo honori Reip. salutem ante fert, eo magis laudandus. notum est illud

Epist. 86. ad
Casul.cap. 3. de iur.
reiu.I nonnum-
quam. ff. de
coll. bono-
rum.I. officiorũ.
I. epist. pen.Cic. eadem
epist.Palcot. pag. 3
95.

de Fabio. Non ponebat enim rumores ante salutem. De hoc satis fere diximus. Ad munus etiam consilarii spectat auaritiam fugere, & beneficentiæ studere. Hinc Polybius Africanum suum crebro monebat, ne prius e foro domum reuerteretur, quam beneficiis aliquem, vel ex iis qui occurrissent sibi deuinxisset. Sicut radix omnium malorum est cupiditas habendi: ita radix omnium bonorum est charitas & beneficentia. De auaritia senatorum audiamus Sallustium, *Multo maximum bonum patria, ciuibus, tibi, liberis, postremo humana genti pepereris, si studium pecunia aut sustuleris, aut quo ad res feret minueris, aliter neq; priuata res, neq; publica, neque domi, neque militia regi potest. Nam ubi cupido diuitiarum inuasit, neque disciplina, neq; artes bona, neque ingenium ullum satis pollet, quin animus magis aut minus mature, postremo tamen succumbit.* & paullo infra: *Ceterum auaritia bellua fera, immanis, intoleranda est: quo intendit, oppida, agros, fana atque domos vastat: diuina cum humanis permiscet, neque exercitus neque mœnia obstant, quo minus vi sua penetrat, fama, pudicitia, liberis, patria atq; parentibus cunctos mortales spoliat.* M. Crassum, quinque eaque maxima habuisse scribunt, quod esset nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod Pōtifex maximus, quod ditissimus Quiritum post Syllam. At omnes has virtutes & fortunæ bona auaritiæ sordes obscurarunt. Dicebat Demosthenes, si res priuata publicam non auertat, tollerari aliqua ratione posse, vt consilarii ditescant, & incrementi participes fiant: verum quia vt plurimum videmus, quo magis resecorum augentur q̄ publicis muneribus præsumunt, eo magis Remp. minui, cauendum esse. *Ve pastoribus Israel, qui pascunt semetipfos, oves autem disiborgunt neq; pascunt.* Factio, ait Liuius,

Plut. lib. 4. q. coniuual.

Can. quia radix de pœn. dist. 2. de Rep. ad. ministr.

Plutarch. in popht.

Esai. 44. lib. 2.

Liuius, & respectus rerum priuatarum, semper officere officientibus publicis consiliis. A deceptoribus etiã & prodigis cõsiliariis, eque ac auaris cauẽdũ cẽseo. *Consiliarius utere* Ad filium.
is (ait Basilus) *qui rebus propriis bene consuluerunt, recte eas administrarunt: non autẽ is qui per imprudentiã male. Nã qui suis rebus male prospexerit, numque alienis bene consulat?* L. 2. offic.

Maxima cautio in liberalitate adhibenda ait Cicero, non adeo claudi rem familiarem oportet, vt eam benignitas non aperiat, nec itẽ referari vt pateat omnibus. Ceterum liberalitatem comitantur morum facilitas, comitas & humanitas, misericordia, erga proximum beneuolentia & hospitalitas. Condimentum humanæ conuersationis est humanitas & popularitas. Sit igitur consiliarius aditu etiã alloquioque facilis, neminem exspectando fatiget, verecundos & timidos erigat, ciues pariter & externos summa beneuolentia audiat, nullorum preces fastidiat, facilis sit in salutando & compellando; ne de ipso dici possit, difficilius esse famulum alloqui quam dominum. fiet hac ratione, vt non solum muneri tanto satisfaciat, sed omnium etiã beneuolentiam sibi conferuet. Marcum Crassum laudant Plur. in Cras.
 quod nulli cinium, vmquam patrocinium suum non fo.
 lubens impenderit, nullum in via non salutarit, atque vnus omnium popularem fecerit auaritiam, ex qua nemo antea gratiam reportauerat. Solent magni viri glorię stimulis plusquam satis est sæpe incitari, vnde superbia & aliorum contemptus nascitur. contemptor animus & superbia commune nobilitatis malum ait Salustius, quare consiliarium crebro cogitare velim, *Cum*
Et a mortalium incerta quantoque plus adeptus sit, tanto magis se in lubrico esse, & illud quoque modestia famam neque summis mortalium spernendam, & a Diis estimari. Rectissimi de Coll. iugurr.
 Tacit. l. ann. i. & ii.
 Tac. l. 4. hist.

me ille qui Prisco suafit; ne supra Principem scanderet, nam quemadmodum pessimis imperatoribus, sine fine dominatio, ita quamuis egregiis modus libertatis placet. Notanda Archidami verba. Scripserat ad ipsam Philippus parta victoria ad Charoneam superbius & asperius Rescripsit itaq; Archidamus hæc inter alia: *Si tuam ipsius umbram recte metiaris, eam unico pilo maiorem haud reperies quam ante victoriam.* Socrates Alcibiadem opibus & prædiis nimis superbientem, ad suspensam tabulam Geographicam cum duxisset, ab ipso vt Atticam in ea quæreret petiit, quam cum reperisset, sua etiam prædia inspicere præcepit, quæ cum Alcibiades nusquam reperiri diceret. Cur igitur, subiunxit tunc Socrates, ob illa superbis, quæ circa nullam terræ partem existunt. Superbia etiam in Principibus odiosissima est, sed in priuatis fastidienda & molestissima, quam etiam Deus summe odit. *Quemadmodum fulmen, ait apud Stobæum Herodotus, eminentia queuis & celsissima deiicit, parcit autem arbutus. sic Deus superbos ubique prostermit, amat humiles.* Poppæus Sabinus ait Tacitus vita concessit, modicus originis, Principum amicitia consulatum, ac triumphale decus adeptus, maximisq; prouinciis per quatuor & viginti annos impositus nullam ob eximiam artem, sed quod par negociis, neque supra erat. Atque hæc quidem de consiliario. nam quæ de cognitione Metaphysices, Musicæ, Poëseos, & de ornate scribendi peritia, item de consilarii familia & diuitiis, de corporis constitutione, de ornatu & vestitu, de facetiis & salubus, aliisque similibus dici possent, consulto a me omissa fuere. Nunc quia non sufficit recte consulere, nisi recta consilia Princeps amplectatur, atq; non minoris sit sapientiæ inter varia multorū consilia, quod optimum

Ælian. lib. 3.

Terz. 20.

lib. 6. anal.

optimum sit discernere, atque exsequi, quam ad rem consulere, vnde Cicero *in consilio capiendo prudentia, in dando fides etiam requiritur & religio*, fit sane magno cum Reipub. detrimento, vt Principes qui sibi suoq; iudicio nimium tribuunt hallucinentur. Ptolemæus Aegypti Rex, ex quadam cum ciuibus suis offensa, Alexandria relicta Romam venerat, vt a Pompeio & Cæsare reduceretur. Consultus hac de re Carus, cum libere reprehēdit, quod relicta tantā felicitate ingentibus se obiceret indignitatibus, laboribus, largitionibus, & auaritiæ Principum Romanorum. consuluit autem, vt cum ciuibus suis rediret in gratiam, sed spretum hoc fuit consilium. Vt primum autem ad fores vnus accessit in magistratu positi, defleuit inconsulta sua cepta, quod non tam boni viri quam ipsius Dei fastidisset oraculum. Annibal cum ad Antiochum in Asiam profugisset, eum de bello in Italiam transferendo sollicitare cepit, Italiam subdens & militem & com meatum externo militi prebituram. Cuius cōsiliū si Rex secutus fuisset, Romanis de Italia retinenda denuo timendum fuerat, quod non multo post quum Rex bello Theffalis illato, a Romanis victus esset, sero tandem vnum Annibalem quid facto opus fuerit, prauidisse, fassus est. *Sape audiui* (ait Liuius) *eum primum esse virum qui ipse consulat quod in rem sit: secundum eum qui bene monenti obediat: qui neque ipse consulere neq; alteri parere scit, eum extremi esse ingenii. Nobis quia prima animi ingenique sors negata est, secundam & mediam teneamus, & dum imperare discimus, parere prudenti, in animum inducamus.* Verum & in aliam peccatur partem. Accidit sæpenumero, vt qui in ipso negotio consiliū capere cogitur, dubitet, timeat & (vt Cæsar ait) deficere eum omnia videantur; atq; sic non

Plut. in Cætone.

Liuius lib. 34.

Idem lib. 36.

lib. 22.

Ioernand.lib.
rerum Go-
thic.

Guiceiard.
lib.1.

recte iudicando consilia, dum alteri paret, decipiatur, & in insidias deducatur; quod Guicciardinus in Petro Mediceo consilium a Venetis (qui proprio suo scopo inseruire conabantur) petente notauit. Sed exstant & alia, vt consilium quod Thorismondo Theodorici V Vestgothorum regis filio Aetius Valentiniani Imp. dux dedit: item consiliū Ludouici Sfortiæ, quo Gallorum Regem ad Neapolitanam expeditionem contra Arragonios, traxit. Magnum igitur iudicium adhibendum non solum in eligendis consiliariis, an scilicet iis, de quibus ante præfidiis instructi sint, an magistratum aliquem gesserint, & an in eo recte administrando, operam, fidem, prudentiam, diligentiamque præstiterit, an alicuius factionis Principes sint, ne iustitiæ specie priuatam vindictam armis publicis quærant, sed etiam in sequendo consilio.

Vt caueat vitetque dolos & prauo suorum

Consilia, vt monitis addat melioribus aurem.

In epist. ad
Alex.

Tacitus lib.2
hiflor.

Rerum humanarum (ait Aristoteles) augustissimum est, consultatione vti, quare pro virili elaborandum, vt ipsas consultandi artem teneas. Notanda Mutiani oratio ad Vespasianum: *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, estimare debent an quod inchoatur, Reip. utile, ipsis gloriosum aut promptum effectum: aut certe, non arduum sit. simul ipse qui suadet considerandus, adiiciat ne consilio periculum suum, & si fortuna ceptis affuerit, cui summum decus acquiratur.* Diligenter igitur perpenderit consulens, num quod tractatur vel per consequentiam consiliariū attingat, in propria enim causa omne consilium suspectum, quia raro sanum: an quod consulitur honestum sit, ab honesto enim fide flectat malum est, an principaliter ad vtilitatem Reipub. pertineat, an vero priuatam quoque

quoque vtilitatem intueatur, audiat patienter quæ a contrariis partibus & disparibus suffragiis dicta erunt, rationibusq; firmata notabit. si res difficilior videatur, melius deliberet & res in aliud differat tēpus: aut fer sententiā, ait Seneca, aut quod facilius in huiusmodi rebus est, nega tibi LIQVERE, & nos reuerti iube. *Cōsiliis nulla res tam inimica quam celeritas: celer enim pœnitentia, sed eadem fera atque inutilis sequitur: cum præcipitata raptim consilia neq; reuocari neq; in integrum restitui possint.* Ideo consultum putat Vtopica Reip. auctor, vt nihil quodie primum in senatū quid proponitur, eodem disputetur, sed in sequentem differatur senatum, ne quis, vbi quod in buccam primo venerit, temere effutierit, ea postea excogitet, quibus decreta sua tueatur; malitque salutis publicæ, quam opinionis de se iacturam facere, peruerso quodam ac præpostero pudore, ne initio parum prospexisse videatur: cui prospiciendum initio fuerat, vt consulto potius quā cito loqueretur. Hoc præceptum vel monitum ab Alexandro Seuero Imp. sumptum videtur, qui re proposita, consiliariis suis spacium ad disquirendum cogitandumque dabat, ne de rebus sæpe ingentibus, incogitati sæpe dicere cogerentur, quod multos etiam bonos pessum dedit, qui speretis que tarda, cum securitate, præmatura vel cum exitio properant. Laurentius Medices Petri F. Reip. Florentinæ Princeps, in consulendis amicis siue ille fidei hominum, siue constantiæ diffideret, aliquando variauit: minime diu iisdem vsus. Quos vero in consilium adhibere decreuisset, non illos quidem eodem tempore, sed seductos ab aliis, de Rep. consulebat, ita vbi ab iis, qui quæ aliorum esset sententiā ignorarent, eadem afferri comperisset, in multorum consensu, quem neque præsentium æmula-

Epist. vlt. l. 7.

Linius lib. 31.

Th. Morus l. 2. c. de magistratib.

Æ. L. Lampr. in Seuero.

Tacit. lib. 3. ann. Brut. l. 5. hist. Flor.

tio diuelleret, neque studium & gratia in mala sententia tueretur, consilium optimum esse arbitrabatur. Cōducet etiam Principi, ad consilia dignoscenda, ea scire quæ per ipsius ditionem fiunt omnia, ne illi a male consulentibus imponatur. sed cauendum interim ne delatoribus nimis facilem præbeat aurem, solent enim ea quæ nulla ex parte vera sunt per calumniam Principi deferre, & eum ad iniustitiam sæuitiamque impellere, ex quo multorum sæpe innocentum periculum, immo perniciēs exoritur, quod quidem verius atrociniū, quam iudiciū est. Obseruatum^e a sapientibus est nullum v̄mquam delatorem fidelem fuisse. *Delatores* (ait Tacitus) *hominum genus publico exitio reperiunt & pœnis quidem nunquam satis coercitum.* Sed ad rem, conducet etiam Principi dare operam, vt consiliarii libere quidem sententiam dicant, sed vt interim concordia fraternā inter se coniungantur. Inter consiliarios enim factiones interdum exitiales sunt. *Stimulat sæpe priuati odii pertinacia in publicum exitium,* ait Tacitus. & alibi: *Odia consulū in Reip. perniciem eunt.* Multos sectatores habent magni isti, quibus se facile adiungunt, & quorū ope odia exercent, in multorum, sed & in Principis interdum Reiquepub. perniciem. His duo addo alterum, vt Princeps consiliarios eligat (sic suadet sapientissimus historicus) non studiis priuatis, nec ex commendatione & precibus, sed quos tales esse compererit vti requiruntur. alterum vt in roganda sententia Augusti nonnumquam morem obseruet, qui de maiore sæpe negotio non ordine, sed prout libuisset perrogabat, vt perinde quisq; animū intenderet, ac si censendum magis quam assentiendum foret, & sane nullum perpetuum rogandarum sententiarum ordinem fuisse, clare docet Suetonius,

lib. 4. annal.

lib. 1. histor.

lib. 5. annal.

Tacitus in
Agric.

tonius,

tonius, qui Iul. Cæsarem post nouam adfinitatem Pompeium primo rogare sententiam cepisse scribit, cum Crassum soleret, essetque consuetudo, vt quem ordinem interrogandi sententias Consul Kalendis Ianuariis instituisset, eum toto anno seruaret. Ad extremum hoc quoque addendum, ne in principio sui Imperii, sine magna caussa prædecessoris sui fidos probosque consiliarios a se dimittat, a quibus multa gubernationi utilissima discere poterit. Calistus prioris quoque regiae peritus, ait Tacitus, potentiam cautis quam acrioribus consiliis tutius haberi, &c. Exemplum in Ludouico sit xi Gallorum Rege, qui filio suo Carolo hoc consilium dedit, ne quid mutaret in administratione regni & antiquos amicos, familiares, & ministros retineret, se enim re ipsa expertum, in quot quantaq; discrimina, vel vnica hac de caussa venisset, quod excellenti probataque virtute viros ab aula pepulisset: exorto haud multo post, Principum bello, quod Commune bonum vocabant, & conspiratione multifaria. Amicos elegit Titus (ait Tranquillus) quibus etiam post eum Principes, vt & sibi & Reip. necessariis acquieuerunt. quo nomine Claudianus Honorium laudat

*Vt fortes in Marte viros, animisque paratos
Sic iustos in pace legis, longumque tueris
Electos, crebris nec succedentibus vrbes.*

Restat vt de rebus quæ in Principum senatu deliberari debeant agamus; deque consiliorum fine. De rebus sic statutum reperio. Ea tantum sacrosancto huic consilio proponenda, quæ ad summam Reipub. & ipsum statum pertinent, talia sunt de religione & Dei cultu, de legibus & magistratibus, de bello ac pace, de fide publica, de securitate seruanda, de foederibus ineundis &

In I. Cæsare.

lib. ii. ant.

Philippus
Comminus
lib. 9. sub finem.

Arist. lib. i.
Rhetor. de
quinque reb.
de quibus
consilium
agitur.

tuendis, de finibus Imperii regendis, de magnatum
 controuersis, de eorundem capite & fortunis omni-
 bus, de negligentia magistratuum vel præfectorum, de
 curiarum & collegiorum cōtrouersis, de legationum
 Bod.lib.3.c.1 secretis, & aliis similibus de rebus. Qui enim senatum
 litibus disceptandis impediunt, rem tanto senatu mi-
 nime dignam faciunt. Debet namque Principis consi-
 storium (vt dixi) circa ea demum versari, quæ ad Rem-
 pub. directe pertinent, & in rebus grauissimis, non in
 minutis ac leuibus controuersis priuatorum. vel simi-
 libus nugis occupari. Vt rectissime quisquis ille fuit, di-
 xerit eos qui magnorum virorum consilio conuocato,

Iuuen.Sat.4.

*Tanquam de Geticis aliquid toruisq; Sicambriis
 Dicturi, tamquam diuersis partibus orbis*

Anxia præcipiti venisset epistola penna. De nugis

vel exigui momenti rebus consulunt: Apioni cōparan-
 dos, qui Homerū ab inferis euocatū nihil aliud interro-
 gavit, q̄ quibus parentibus genitus esset. Quod si quæras
 vbi nā cetera negotia tractari debeāt, quæ tot supplicib.
 libellis continentur, item ea quæ ad reditus & ærarium
 Principis pertinent, ad annonā, ad delinquentium pœ-
 nas, & similia. Respondeo plura solere cōstitui consilia,
 Bod.lib.3.c.1 officio, negotiis, & ministris differentia. Hispani septem
 Fur. Ceriol. de cons. c. 1. consilia totidem curiis seiuncta & Regis prætorio cō-
 prehensa habent, vt quod libuerit Princeps adire, ac sin-
 gulorum sententias exquirere facile possit. 1 Quæ-
 storium quod ærarii publici curam gerit, & in Imperii
 redditibus, ex subditorum tributis, ex earum rerum ve-
 ctigalibus quæ euehuntur & inuehuntur ex agris publi-
 cis, ex hostium spoliis, ex sociorum vectigalibus & tri-
 butis, ex mercatuta, &c. colligendis, conferuandis, &
 augendis debitisque exsoluendis versatur. 2 Milita-
 re quod

re quod circa munitiones vrbium, custodiam finium præsidia militum, aciem instruendam, castrametationes, omnem denique rem militarem versatur. 3 Annonarium, quod in id incumbit, vt vitæ necessaria tam abunde suppetant, vt partem etiam vicinis & aliis impertiri possimus. 4 Iurisprudentum, ad quod extra iudiciales omnes priuatæ controuersia ciuiles de quibus Princeps consulitur, pertinent, item condendarum abrogandarumq; legum cura. 5 Criminale ad quod spectat rerum criminalium cognitio. 6 Censorium cui morum castigatio commissa est. Postremo Summum ad quod præter ea quæ diximus, istorum etiam præcipua referuntur, vt ærarii dispensatio, &c. Veneti vero quatuor Consilia habent; præter senatum & cœtum optimatum. Consilium sapientum qui quæ terra geruntur curant. Consilium sapientum quod marinum dicitur. Consilium Decemuirorum, & consilium Septemuirorum; huic postremo summa quæque in re-pub. deliberanda decernendaque commissa sunt: quibus vt collegiis dux præesse potest. Galli etiam consilium magnū ab arcanis Imperii submouerunt, & aliud selectorum Principum & amicorum instituerunt, quod Priuatum vocant, vbi Principum litteræ referantur, legationes referuntur, mandata explicantur. Nos igitur hoc in loco de isto consilio loquimur quod ceterorum tamquam caput esse debet. Sequitur, vt de consiliorum fine non nihil attingamus. Hominis est agere propter finem, finis necessitatem imponit iis quæ sunt ad finem, & est velut regula & iudicium eorum quæ pertractantur. Ergo qui rerum agendarum finem ignorat, eius adipiscendi spes illi æque adempta est, vt ei scopum ferendi qui telum incertus quo iaculetur

Donat. Ta-
not. & Casp.
Centar. d
Rep. Venet.
lib. 3.

Arist. lib. 1.
cap. 2.
Moral. & de
part. an. lib. 8
cap. 5.

emittit: *Errant consilia nostra que non habent quò dirigantur. Ignoranti quem portum petat nullus suus est.* Ut igitur gubernator cursum secundum, medicus ægri salutem, Imperator victoriam, sic consiliarius Dei gloriam, Principisque sui & Reipub. vtilitatem sibi proponet, & in eam rem toto animo & studio incumbet. Ex veterum scriptorum lectione satis apparet senatum etiam Romanum ante omnia hoc semper potissimum spectasse, quid Reipub. conduceret, & quid ciuitatis vtilitas, quid communis salus, quid Reip. tempora poscerent, vnde

Cic. Philip. 9. *vsitatissimæ illæ formulæ passim, & republica esse, item.*
 Cæs. ib. 1. de bello ciuil. & passim. *Si aliter quis fecisset, eum contra Rempub. facturum, & s.*

Qui Reip. præsumunt (ait Cicero) duo Platonis præcepta tenere debent, vnum vt ciuium vtilitatem sic tueantur, vt quicquid agant, ad eam referant, oblitum commodorum suorum. Alterum, vt totum corpus Reip. curent, ne cum partem aliquam tuentur, reliquas deserant; vt enim tutela, sic procuratio Reipub. ad vtilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissæ est, gerenda est

Claud. *Tu ciuem patremque geras, tu consule cunctis
 Nec tibi, nec tua te moueant sed publica vota.*

Arist. mag. moral. lib. 1. cap. 3.

Commodum publicum nõ tam Principis intelligi debet quam Reip. Nam Princeps etiam ipse priuatam negligere debet vtilitatem, si cum publica pugnet. Possunt autem vnius rei plures esse fines. Architecti finis est domus, & est lucrum, Medici finis est ægrotantis sanitas & lucrum, pictoris representare imaginẽ & quæstus. Sic Consiliarii quidem scopus potest etiam esse priuata vtilitas, vel ambitio, verus autem finis est bonum publicum; nam quæstus (vt ad exempla redeam) non est finis architecti, medici, vel pictoris quatenus artificis, sed

sed quatenus mercenarii. *Paucis* (inquit Tacitus) *publicum decus curae, plures tuta differunt.* Recte igitur Athenienses. Decreuerat Themistocles post victoriã de Xerxe, Græciæ Principatum instituere, atq; in eum finem classem Lacedæmoniorum in vnum subductam locum, clam incendere, vt eorum opes & Imperium frangerentur. ad populum igitur se de grauissima re & ad summam Rempub. pertinente aliquid habere retulit, quod communicaret, rogauitque vt vnum nominarent, qui cum ea de re agerët, ne per multitudinem euulgata, aliquando Reip. fraudi esset: Aristides a populo nominatus, re audita, cum videret Themistoclem in fine, qui decus est publicum, errare: eius quidem consilium vtile Reipub. sed turpe & flagitiosum videri respondit. Vniuersa igitur concio euestigio repudiandum consilium, quod cum propagatione finium dedecus Imperii coniunctum haberet, proclamauit. Reperit Tacitus apud scriptores senatoresq; eorum temporum Adgandestrii Principis Catorũ lectas in senatu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patrã dæ neci venenũ mitteretur, responsumq; esse, non fraude, neque occultis, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos vlcisci, qua gloria æquabat se Tiberius priscis Imperatoribus qui venenum in Regem Pyrrum vetuerãt.

Quæ facta, ait Iurisc. ledunt pietatem, existimationem, recundiam, & vt generaliter dixerim, quæ contra bonos mores sunt, nec facere nos posse credendum. ideo Romani legibus suis hanc clausulam adiciebant: **SI QUID SACRI SANCTIQVE EST QVOD IVS NON SIT ROGARI EIVS HAC LEGE NIHIL ROGATVR,** vt Probus testatur, sed & Cicero. Atque hæc si non omnia, præcipua tamen sunt, quæ de consiliis in genere

Annal. lib. 12

Plutarch. in
vita Themistoc.
Valer. Max.
1.6.c.5.

lib. 2. annal.

l. filius. 15. ff.
de condit.
instir.

pro Cecin,

62 HIPPOL. A COLLIB. CONSIL.

Suet. in Do-
mit. cap. 5.

dici possunt: quæ breuitate, vti sperare me iuuat, non
ieiuna, ad finem perduxi, additis doctorum quos se-
quutus sum virorum testimoniis: ne me, quis, licet in re
valde dissimili, Domitianum imitatum, obiicere pos-
sit, qui plurima opera, incendio absumta restituit, sed
omnia sub titulo tantum suo ac sine vlla pristini
auctoris memoria. Porro quid hic affectus
sim, tui lubens merito facio iudicii,
lector, si eruditus es &
candidus.

F I N I S.

